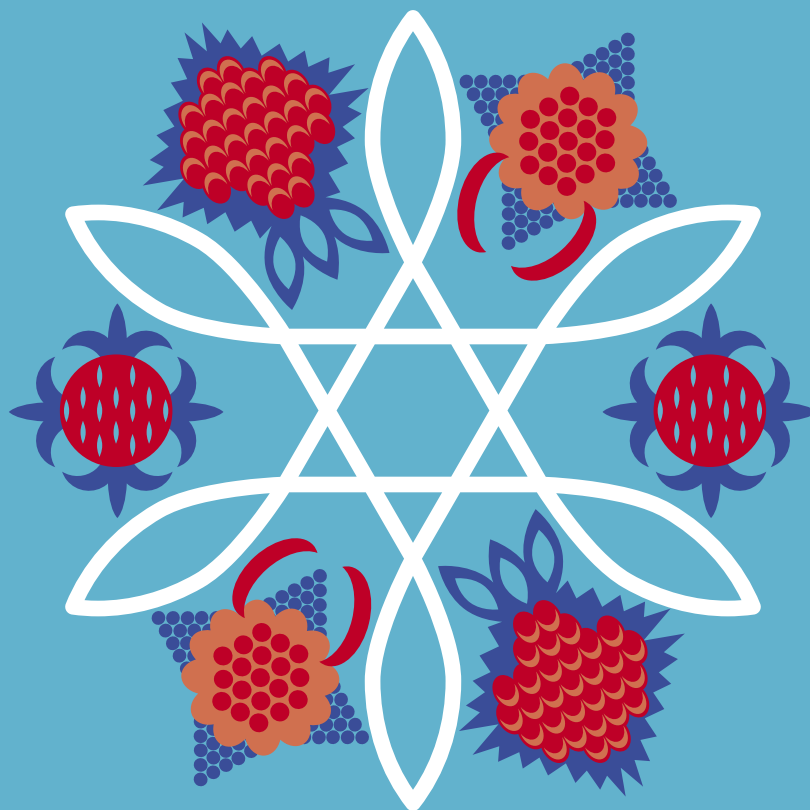

ŻYDOWSKIE
DZIEDZICTWO
KULTUROWE

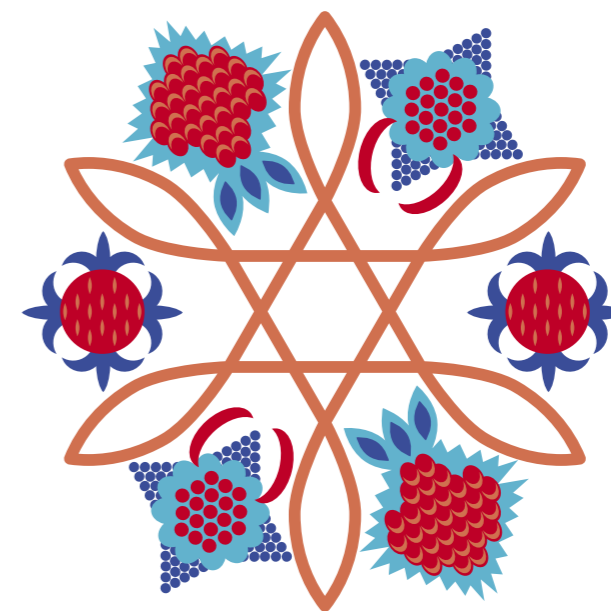
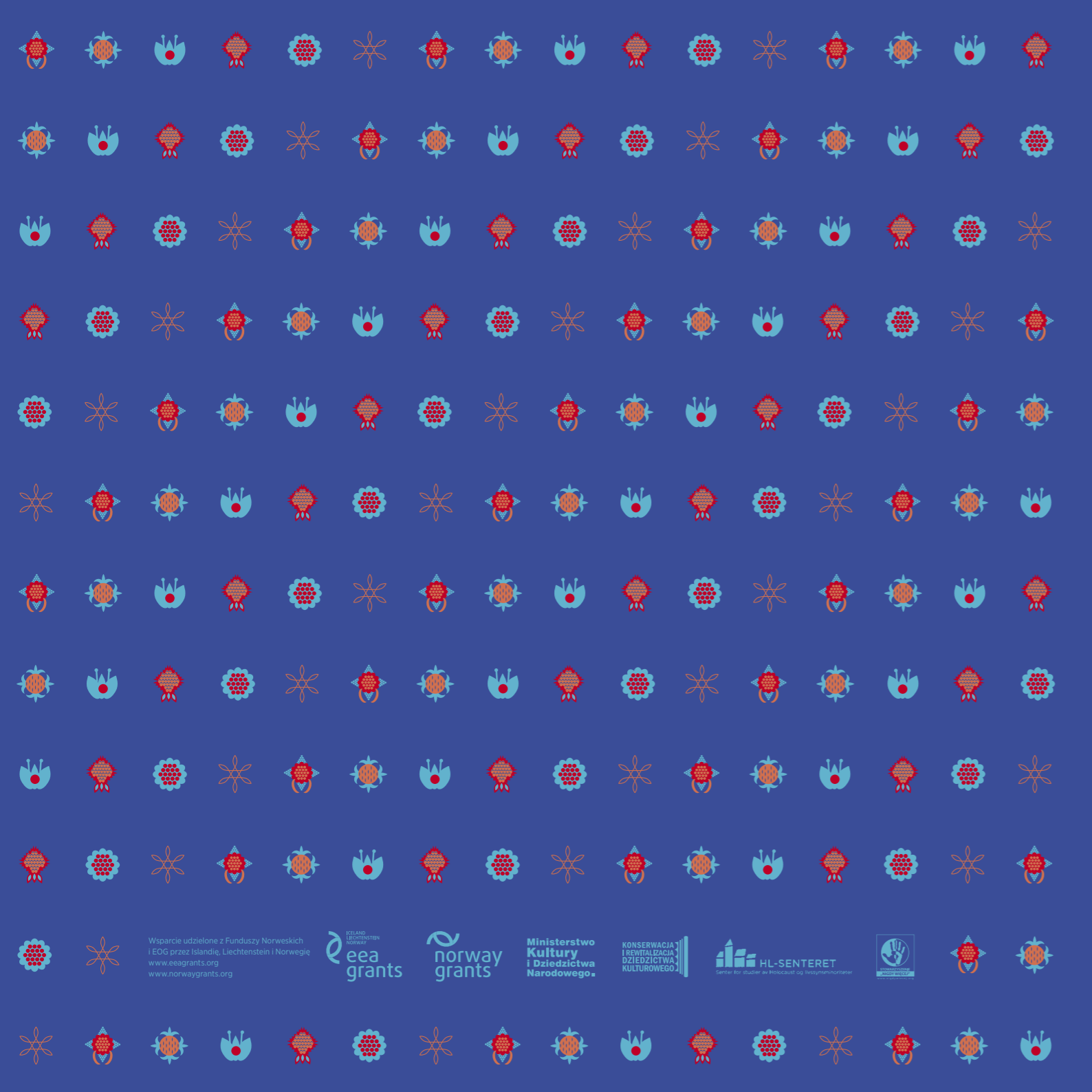
POLIN
MUZEUM HISTORII
ŻYDÓW POLSKICH

ŻYDOWSKIE DZIEDZICTWO KULTUROWE

PROJEKTY • METODY • INSPIRACJE
WARSZAWA 8–10 CZERWCA 2016

KSIĘGA ABSTRAKTÓW I PROGRAM

ŻYDOWSKIE DZIEDZICTWO KULTUROWE

PROJEKTY • METODY • INSPIRACJE
WARSZAWA 8–10 CZERWCA 2016

KSIĘGA ABSTRAKTÓW I PROGRAM

Wsparcie udzielone z Funduszy Norweskich i EDG przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię
www.eaagrants.org
www.norwaygrants.org

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

KONSERWACJA
I REWITALIZACJA
DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO

SZANOWNI PAŃSTWO,

w imieniu Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN oraz Center for Studies of the Holocaust and Religious Minorities pragniemy powitać wszystkich uczestników międzynarodowej konferencji *Żydowskie dziedzictwo kulturowe. Projekty, metody, inspiracje*.

Nasze instytucje łączy misja ochrony dziedzictwa europejskich Żydów. Od 2013 roku staramy się – prowadząc wspólne programy edukacyjne, wykorzystujące m.in. świadectwa historii mówionej – przybliżyć szerszej publiczności, szkołom i specjalistom spuściznę bogatej kultury żydowskiej, która przed 70 laty padła ofiarą barbarzyństwa nazistowskich Niemiec. Poruszamy też tematykę stosunków między różnymi grupami mniejszościowymi, aby kształtować postawy zrozumienia i akceptacji dla różnorodności.

W ramach konferencji *Żydowskie dziedzictwo kulturowe...* chcemy wyciągnąć wnioski z dotychczasowych doświadczeń i zastanowić się nad przyszłością tego rodzaju programów w Europie. Wierzymy, że historia Żydów jest znacząca, jej materialne i niematerialne przejawy mają wpływ na naszą codzienność, stanowią część europejskiej tożsamości i inspirują do poszukiwania rozwiązań dla współczesnych problemów.

Ochrona i popularyzacja żydowskiego dziedzictwa kulturowego jest udziałem setek instytucji, specjalistów i pasjonatów. Temu właśnie gronu pragniemy oddać dzisiaj głos. Mamy nadzieję, że wspólnie z badaczami, praktykami i aktywistami z całego świata uda nam się stworzyć otwarte forum wymiany myśli i doświadczeń, co pozwoli lepiej realizować aktualne zadania i mierzyć się z wyzwaniami przyszłości.

Serdecznie dziękujemy wszystkim ekspertom, konsultantom i uczestnikom konferencji, a także jej partnerom i patronom: Stowarzyszeniu „Nigdy Więcej”, Ambasadzie Norwegii w Polsce, Węgierskiemu Instytutowi Kultury oraz Jewish Heritage Europe. Nasze spotkanie jest możliwe dzięki wsparciu z Funduszy Norweskich.

Życzymy Państwu owocnych dyskusji!

[Prof. Guri Hjeltnes](#)
[Dyrektorka Center for Studies of the Holocaust and Religious Minorities](#)

[Prof. dr hab. Dariusz Stola](#)
[Dyrektor Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN](#)

SZANOWNI PAŃSTWO,

pragnę serdecznie powitać gości międzynarodowej konferencji *Żydowskie dziedzictwo kulturowe. Projekty, metody, inspiracje*, zorganizowanej przez Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN oraz Center for Studies of the Holocaust and Religious Minorities w Oslo.

Poprzez Fundusze Norweskie i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) Norwegia od ponad 10 lat wspierała i zamierza wspierać różne inicjatywy w zakresie walki z antysemityzmem oraz ochrony dziedzictwa żydowskiego w Europie Północnej, Środkowej i Wschodniej.

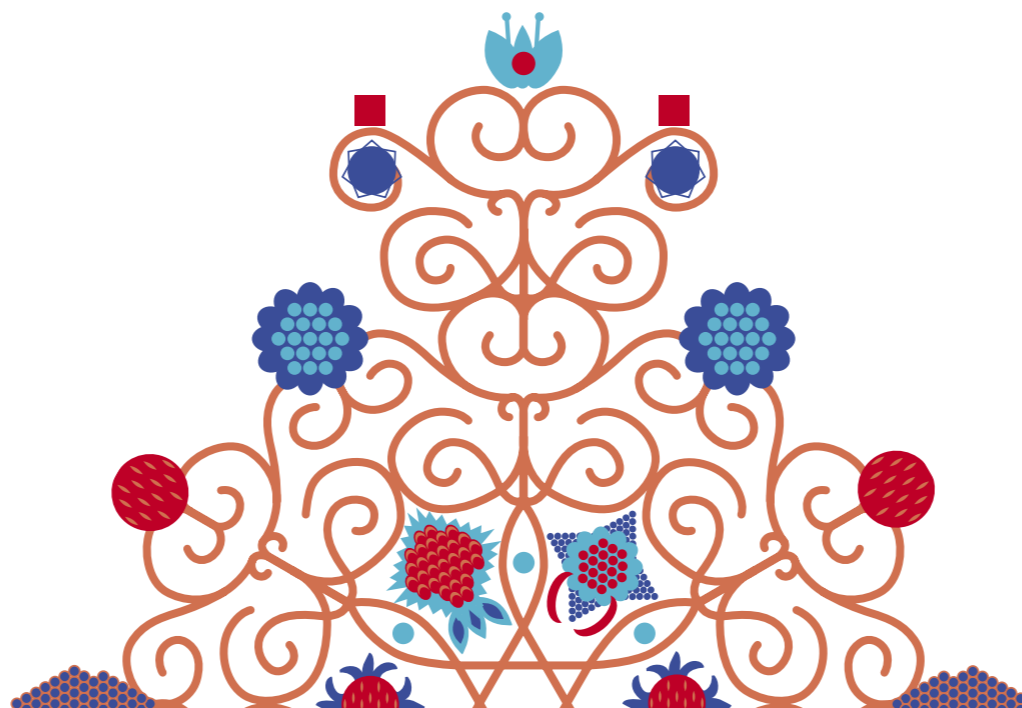
Ochrona żydowskiego dziedzictwa kulturowego oraz zwiększanie świadomości jego wpływu na historię, różne tradycje i kulturę Europy pozwalają budować porozumienie międzykulturowe oraz postawy tolerancji.

Fundusze Norweskie i EOG przyczyniły się do odbudowy kilku europejskich synagog. Obecnie budynki te nie tylko służą upamiętnieniu żydowskiej przeszłości, lecz także pełnią funkcje religijne i tworzą przestrzeń dla działań artystycznych, edukacyjnych oraz spotkań międzykulturowych.

Norwegia – w ramach Funduszy Norweskich – przeznaczyła 4 miliony euro na program edukacyjny Muzeum POLIN. Jest on kierowany do dzieci i młodzieży, nauczycieli, edukatorów i rodzin, a także do osób i społeczności z ograniczonym dostępem do kultury. Ten ważny i szeroko zakrojony program jest realizowany w partnerstwie z kilkoma norweskimi instytucjami. Ma na celu popularyzację postaw tolerancji oraz wsparcie przygotowania młodzieży do życia we współczesnym, zróżnicowanym społeczeństwie. Liczne działania realizowane w ramach projektu obejmują między innymi: inicjatywę *Muzeum na kółkach* i edukacyjne platformy internetowe; projekt historii mówionej, badający relacje mniejszość–większość w Polsce i Norwegii; polsko-norweskie wymiany uczniów i seminaria dla nauczycieli.

Chciałbym pogratulować partnerom organizacji tego wydarzenia oraz życzyć Państwu owocnej konferencji i udanych dyskusji.

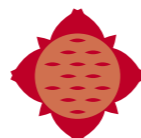
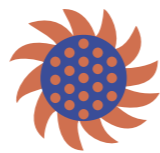
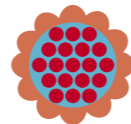
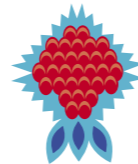
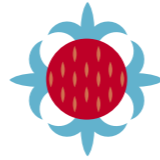
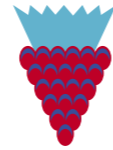
[Karsten Klepsvik](#)
[Ambasador Norwegii w Polsce](#)

OPIS KONFERENCJI

Podczas konferencji będziemy pytać o rolę żydowskiego dziedzictwa kulturowego we współczesnej Europie i o różnorodne aspekty jego ochrony oraz popularyzacji. Z jakich powodów i w jakiej formie żydowskie dziedzictwo kulturowe jest włączane w wielorakie dyskursy i praktyki społeczne? Co, w jaki sposób i dla kogo jest odbudowywane, popularyzowane, rewitalizowane, staje się przedmiotem edukacji albo programów społecznych? Jakie znaczenie dla rozmaitych społeczności mają podejmowane działania w różnorodnych europejskich kontekstach? Spojrzymy na te zagadnienia z perspektywy realizacji projektów i inicjatyw związanych z żydowskim dziedzictwem kulturowym. W szczególności będziemy poruszać się po obszarach związanych z renowacją, edukacją, popularyzacją i wystawiennictwem. Będzie to zarazem okazja do zaprezentowania najciekawszych przedsięwzięć, wymienienia się innowacyjnymi metodami pracy czy dobrymi praktykami. Mamy nadzieję, że wspólnie uda nam się znaleźć inspiracje dla przyszłych inicjatyw i stworzyć warunki do nawiązania międzynarodowej współpracy. Będziemy łączyć dyskusję z narzędziami sieciowania. Dlatego też proponujemy, by dwa dni były przeznaczony na spotkania konferencyjne, a trzeci – jedynie budowaniu relacji pomiędzy uczestnikami.

Konferencja została przygotowana we współpracy z Center for Studies of the Holocaust and Religious Minorities w Norwegii oraz Stowarzyszeniem „Nigdy Więcej” w Polsce. Konsultantami konferencji byli między innymi beneficjenci Funduszy Norweskich i Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), którzy zrealizowali projekty związane z żydowskim dziedzictwem kulturowym. Podczas konferencji będzie można zapoznać się z ich inicjatywami. Konferencja jest finansowana ze środków Mechanizmu Finansowego EOG 2009–2014 i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009–2014 w ramach współpracy dwustronnej.

PROGRAM

6

WYKŁADY I DYSKUSJA
PLENARNA

9

SESJE DYSKUSYJNE

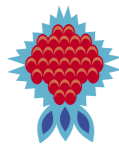
13

WARSZTATY I WIZYTY
STUDYJNE

47

ORGANIZATORZY
I KONSULTANCI

51

DZIEŃ I — 08.06.2016

ŚRODA

09:00—12:30
Rejestracja

10:00—12:00
Zwiedzanie wystawy stałej
Muzeum Żydów Polskich POLIN
z przewodnikiem
Hol główny
obowiązuje rezerwacja

12:30—13:00
Oficjalne otwarcie konferencji
Auditorium (PL/ENG)

wydarzenie otwarte

Prof. dr hab. Dariusz Stola, Dyrektor Muzeum
Historii Żydów Polskich POLIN
Jarosław Sellin, Sekretarz Stanu w Ministerstwie
Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Karsten Klepsvik, Ambasador Norwegii w Polsce
Prof. Guri Hjeltnes, Dyrektorka Center for Studies
of the Holocaust and Religious Minorities
Prof. Barbara Kirshenblatt-Gimblett, Główna
Kuratorka wystawy stałej Muzeum Historii Żydów
Polskich POLIN

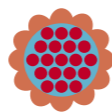
13:00—14:00
Wykład wprowadzający
Auditorium (PL/ENG)

wydarzenie otwarte

*Żydowskie dziedzictwo kulturowe
w latach 1989–2015: nadzieje
i rzeczywistość. Historia sukcesu?*

Dr Diana Pinto, Institute for Jewish Policy Research

14:00—15:15
Przerwa obiadowa

DZIEŃ II — 09.06.2016

CZWARTEK

9:00—10:00
Wykład wprowadzający
Auditorium (PL/ENG)

wydarzenie otwarte

*Ciemna materia - rola internetu
w społeczeństwie a przyszłość
instytucji pamięci*

Michael Peter Edson, UN Live —
Museum for Humanity

10:00—10:15
Przerwa na kawę

10:15—12:45
Sesje dyskusyjne (równoległe)

SESJA 5

Sala konferencyjna A (PL/ENG)

wydarzenie otwarte

*Żydowskie dziedzictwo kulturowe
on-line - bazy danych, platformy,
repozytoria*

Prowadzenie: Michał Majewski,
Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN
Michael Tobias, JewishGen,
Jewish Records Indexing - Poland
Witold Wrzosiński, Fundacja Dokumentacji
Cmentarzy Żydowskich
Marla Raucher Osborn, Geshet Galicia,
Żydowskie Dziedzictwo Rohatynia

15:15—17:45

Sesje dyskusyjne (równoległe)

SESJA 1

Centrum Edukacyjne, sala 2 (ENG)
*Renowacja i konserwacja -
znaczenie i funkcje*

Dr Orit Stieglitz,
Bardejov Jewish Preservation Committee

SESJA 2

Centrum Edukacyjne, sala 3 (ENG)
*Szlaki dziedzictwa - pamięć,
komercjalizacja i popularyzacja*

Assumpció Hosta Rebés, European Association
for the Preservation and Promotion
of Jewish Culture and Heritage (AEPJ)

SESJA 3

Sala konferencyjna A (PL/ENG)
*Wartość i zastosowanie historii
mówionej. Badanie dawnych relacji
sąsiedzkich*

Dr Dobrochna Kałwa, Instytut Historii,
Uniwersytet Warszawski

SESJA 4

Sala konferencyjna B (ENG)
*Wystawy narracyjne -
muzea i miejsca pamięci*

Prof. Barbara Kirshenblatt-Gimblett,
Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

18:00—18:45

Zwiedzanie z przewodnikiem wystawy
Frank Stella i synagogi dawnej Polski

obowiązuje rezerwacja

19:00—20:30
Kolacja powitalna

SESJA 6

Centrum Edukacyjne,
sala komputerowa (ENG)
*Nowe media w edukacji dotyczącej
żydowskiego dziedzictwa*

Michael Peter Edson, UN Live — Museum for
Humanity

SESJA 7

Centrum Edukacyjne, sala 2 (ENG)
*Medium, obiekt, opowieść.
Zastosowanie multimediów
na wystawach narracyjnych*

Arnaud Dechelle, School of Architecture and
Design, University of Lincoln

SESJA 8

Sala konferencyjna B (ENG)
*Kreatywność a pamięć
kulturowa i edukacja*

Dr Maria Fritsche, Department of Historical
Studies, Norwegian University of Science
and Technology

12:45—14:00

Przerwa obiadowa

14:00—15:00
Wykład wprowadzający
Auditorium (PL/ENG)

wydarzenie otwarte

*Czyje dziedzictwo? Żydowskie
dziedzictwo a zaangażowanie
społeczne*

Ruth Ellen Gruber, Jewish Heritage Europe

15:00—15:15
Przerwa na kawę

15:15—17:45

Sesje dyskusyjne (równoległe)

SESJA 9

Sala konferencyjna B (ENG)
*Praca z lokalną społecznością
w obszarze żydowskiej kultury
i pamięci*

Emil Majuk, Ośrodek Brama Grodzka - Teatr NN

SESJA 10

Centrum Edukacyjne, sala 2 (ENG)
*Zaangażowanie społeczne -
dziedzictwo różnorodności czy
brzemień ksenofobii? Programy
promujące postawy otwarte
i różnorodność społeczną*

Yury Boychenko, Biuro Wysokiego Komisarza
Narodów Zjednoczonych do spraw Praw
Człowieka w Genewie, Sekcja
Przeciwdziałania Dyskryminacji
Sesja przygotowana przez Stowarzyszenie
„Nigdy Więcej”

SESJA 11

Sala konferencyjna A (PL/ENG)
*Działania artystyczne jako forma
pamięci i katalizator przemian
społecznych*

Prof. Erica Lehrer, Concordia University

WARSZTAT 1

Centrum Edukacyjne, sala 1 (ENG)

obowiązuje rezerwacja

*Ewaluacja w procesie audience
development*

Agata Etmanowicz, Fundacja Impact

WARSZTAT 2

Centrum Edukacyjne, sala 3 (ENG)

obowiązuje rezerwacja

*Możliwości utworzenia sieci
kontaktów i współpracy. Jewrope -
sieć żydowskich miejsc, programów
i artystów*

András Borgula, KIBIC Alliance of Hungarian
Jewish NGOs

17:45—18:45

Przerwa na kawę

19:00

Przedstawienie teatralne
The Final Cut, Teatr Golem
Auditorium (HU/PL/ENG)

wydarzenie otwarte

DZIEŃ III — 10.06.2016 PIĄTEK

09:00—10:30

Sesja plenarna (PL/ENG)

wydarzenie otwarte

*Co dalej? Rzut oka na przyszłość
projektów żydowskiego dziedzictwa
kulturowego*

Prowadzenie: Prof. Barbara Kirshenblatt-Gimblett,
Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN
Assumpció Hosta Rebés, European Association
for the Preservation and Promotion
of Jewish Culture and Heritage (AEPJ)
Prof. Erika Lehrer, Concordia University
Dr Brigitte Sion,
Rothschild Foundation (Hanadiv) Europe

Oficjalne zamknięcie

Prof. dr hab. Dariusz Stola, Dyrektor Muzeum
Historii Żydów Polskich POLIN

10:30—11:00

Przerwa na kawę

11:00—14:30

Park Projektów
Skwer Willy'ego Brandta

wydarzenie otwarte

14:30

Obiad dla uczestników konferencji/
piknik

10:30—18:00

Prezentacje filmów
Sala konferencyjna B

wydarzenie otwarte

15:30—17:00

Wizyty studyjne i spacery

obowiązuje rezerwacja

*Zwiedzanie ulic Warszawy z platformą
multimedialną Żydowska Warszawa*

Start: Centrum Edukacyjne, sala 3
(PL/ENG)

Edukatorzy Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

—
*Wizyta studyjna na cmentarzu
żydowskim na Bródnie*

Start: parking przy Muzeum Historii
Żydów Polskich POLIN,
od ul. Anielewicza (PL/ENG)

Remigiusz Sosnowski, Kierownik cmentarza
żydowskiego na Bródnie w Warszawie

—
Wykopmy rasizm ze stadionów

Start: parking przy Muzeum Historii
Żydów Polskich POLIN,
od ul. Anielewicza (PL/ENG)

Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”

WYKŁADY
I DYSKUSJA PLENARNA

ŻYDOWSKIE DZIEDZICTWO KULTUROWE
W LATACH 1989-2015: NADZIEJE
I RZECZYWISTOŚĆ. HISTORIA SUKCESU?
WYKŁAD WPROWADZAJĄCY

08.06.2016 (ŚRODA) 13.00-14.00

AUDITORIUM (PL/ENG), WYDARZENIE OTWARTE

Dr Diana Pinto, Institute for Jewish Policy Research

Wystarczyło ćwierć wieku od upadku muru berlińskiego, aby obecność Żydów w Europie stała się bardziej zauważalna niż kiedykolwiek wcześniej. Zjawisko to jest efektem demokratyzacji oraz pluralizacji społeczeństw. Można powiedzieć, że mamy do czynienia z oczywistą historią sukcesu. Świadczą o tym liczne muzea, programy ochrony dziedzictwa, szlaki kulturowe czy fizyczne dziedzictwo żydowskie. Ale o jakim sukcesie mówimy? Kto zyskał na tym kulturowym renesansie? Czy jego założenia zostały osiągnięte? Co łączy kulturowe dziedzictwo Żydów i istniejące gminy żydowskie? Czy ten związek jest istotny? Jak obecność Żydów, mająca przecież swe korzenie w dalekiej przeszłości, wpływa na demokratyzację i rozwój kultury w danym kontekście narodowym? Czy budowany jest most na drodze ku pluralizmowi? Czy może jednak gminy zamykają się we własnych „gettach”? Czy czasy świetności mają już za sobą i zejdą na dalszy plan w obliczu naglających problemów z tożsamością na nowo rozdartej Europy?

Dr Diana Pinto jest absolwentką Harvard University. Zajmuje się historią intelektualną. Jest pisarką. Na co dzień mieszka w Paryżu. Pochodzi z rodziny włoskich Żydów. W 1991 roku opublikowała autobiografię *Entre deux mondes*. W swoich pracach skupia się na tożsamościach w obrębie demokracji pluralistycznych. Często porusza problem codziennego życia Żydów we współczesnej Europie. Wykłada w całej Europie, w Izraelu i Stanach Zjednoczonych. Jest dyrektorką projektu *Voices for the Res Publica*, prowadzonego przez Institute for Jewish Policy Research w Londynie. Po upadku muru berlińskiego była redaktorką naczelną powszechnego, paneuropejskiego przeglądu „Bélvédere”. Następnie jako konsultantka Rady Europy zajmowała się kwestiami społeczeństwa obywatelskiego w Europie Wschodniej i krajach byłego Związku Radzieckiego. Jej ostatnia książka – *Israel Has Moved* – została przetłumaczona na język francuski i niemiecki.

CIEMNA MATERIA – ROLA INTERNETU
W SPOŁECZEŃSTWIE A PRZYSZŁOŚĆ
INSTYTUCJI PAMIĘCI

WYKŁAD WPROWADZAJĄCY

09.06.2016 (CZWARTEK) 9.00-10.00

AUDITORIUM (PL/ENG), WYDARZENIE OTWARTE

Michael Peter Edson, UN Live – Museum for Humanity

Prelekcja ma stanowić zachętę dla instytucji pamięci, aby te wyszły poza sztywne ramy i skorzystały z możliwości, jakie daje internet. Ciemna materia zostanie użyta jako metafora nowych mediów. Termin ten, zaczerpnięty z astrofizyki, odnosi się do materii o niezwykle dużej sile przyciągania, którą trudno zauważyć, a nawet wykryć. Tradycyjne instytucje o zachowawczym modelu funkcjonowania nie potrafią jeszcze skorzystać z narzędzi cyfrowych, opartych na otwartym, społecznościowym i partycypacyjnym sposobie działania w sieci. W rezultacie instytucje pamięci nie zużytkowują w pełni swojego potencjału i nie wychodzą do społeczeństwa, kiedy ono

potrzebuje ich najbardziej. Prelegent przytoczy przykłady i zacytuje wyniki badań oraz prace uznanych kulturoznawców, aby zainspirować słuchaczy do zmiany.

Michael Peter Edson jest strategiem oraz innowatorem w dziedzinie cyfrowej transformacji sektora kulturalnego. Pracował jako Director of Web and New Media Strategy w Smithsonian Institution. Obecnie jest wicedyrektorem i kierownikiem Działu Cyfryzacji United Nations Live: Museum for Humanity – nowej, międzynarodowej instytucji. Ponadto otrzymał tytuł Presidential Distinguished Fellow od Council for Libraries and Information Resources. Jest członkiem rady doradczej projektu *Open GLAM* w Open Knowledge Foundation, łączącego w sobie funkcje galerii, biblioteki, archiwum i muzeum. Jest ponadto m.in. inicjatorem projektu *Openlab Workshop*, absolwentem Foo Camp organizowanego przez O'Reilly Media, otrzymał też tytuł „Tech Titan: person to watch” magazynu „Washingtonian”.

CZYJE DZIEDZICTWO? ŻYDOWSKIE DZIEDZICTWO
A ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNE
WYKŁAD WPROWADZAJĄCY

09.06.2016 (CZWARTEK) 14.00-15.00

AUDITORIUM (PL/ENG), WYDARZENIE OTWARTE

Ruth Ellen Gruber, Jewish Heritage Europe

Upadek żelaznej kurtyny przyczynił się do zwiększenia aktywności na polu ochrony żydowskiego dziedzictwa. Odzyskanie niszczonej i zapomnianej historii, pamięci oraz kultury żydowskiej, uznanie ich za wartościowe, a czasem nawet przejawianie ich znaczenia odegrało ważną rolę w szerszym zjawisku „uzupełniania luk” powstałych na skutek wyparcia w czasach komunizmu. Namacalnym przejawem tego procesu jest „żydowska archeologia”, czyli dokumentacja, odbudowa i rekonstrukcja żydowskiego dziedzictwa architektury, zwłaszcza tam, gdzie Żydzi nadal mieszkają. Te odbudowane obiekty wyrażają zaangażowanie w intelektualną i emocjonalną konfrontację z przeszłością. W sposób rzeczowy i symboliczny ilustrują kształtowanie się nowych, demokratycznych postaw i polityki. Kluczowym założeniem wielu projektów jest podkreślenie roli kulturowej spuścizny żydowskiej jako nieodłącznej części historii i kultury regionu, państwa czy całej Europy. Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN jest tego przykładem. Otwarcie wystawy stałej w październiku 2014 roku zostało określone jako coś więcej niż tylko inauguracja działalności muzeum. Był to kamień milowy w stosunkach między Polakami a Żydami, Polską a Izraelem, a zarazem – świadectwo rozwoju demokracji w kraju postkomunistycznym. Ówczesny prezydent Polski, Bronisław Komorowski, podkreślił, że otwarcie tego muzeum było ważnym, historycznym momentem oraz wymownym znakiem zmian zachodzących w naszym kraju po 25 latach od odzyskania wolności. W trakcie wykładu prelegentka przeanalizuje kilka przykładów odbudowy i popularyzacji dziedzictwa żydowskiego w różnych krajach. Stanowią

one nieodłączne elementy projektów mających na celu zwiększenie zaangażowania w sprawy społeczne i budowanie społeczeństwa obywatelskiego (lub kształtowanie postaw obywatelskich) zarówno w społeczności żydowskiej, jak i w całym społeczeństwie.

Ruth Ellen Gruber od 25 lat prowadzi kronikę rozwoju społeczności żydowskich w Europie. Oprócz tego bada europejską fascynację amerykańskim Dzikim Zachodem. Napisała kilka książek, m.in. *Virtually Jewish. Reinventing Jewish Culture in Europe*; *National Geographic Jewish Heritage Travel. A Guide to Eastern Europe*; *Upon the Doorposts of Thy House. Jewish Life in East-Central Europe, Yesterday and Today*. Jest stypendystką Fundacji Guggenheima, laureatką wielu nagród i wyróżnień. Została odznaczona Orderem Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej. Moderuje stronę internetową www.jewish-heritage-europe.eu. W 2015 roku pełniła funkcję Distinguished Visiting Chair in Jewish Studies w College of Charleston.

CO DALEJ? RZUT OKA NA PRZYSZŁOŚĆ
PROJEKTÓW ŻYDOWSKIEGO DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO
SESJA PLENARNA

10.09.2016 (PIĄTEK) 09.00-10.30

AUDITORIUM (PL/ENG), WYDARZENIE OTWARTE

Prowadzenie: Prof. Barbara Kirshenblatt-Gimblett,
Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN
Assumpció Hosta Rebés, European Association for
the Preservation and Promotion of Jewish Culture and
Heritage (AEPJ)
Prof. Erika Lehrer, Concordia University
Dr Brigitte Sion, Rothschild Foundation
(Hanadiv) Europe

Jaką rolę odegra kulturowe dziedzictwo Żydów w zmieniającej się Europie? Przed jakimi wyzwaniem politycznymi staniemy, realizując projekty związane z dziedzictwem żydowskim, i jak możemy im sprostać? Jaki jest potencjał partnerstwa między sektorem prywatnym a publicznym, jeśli chodzi nie tylko o finansowanie, lecz także o wzmacnianie roli społeczeństwa obywatelskiego w inicjatywach związanych z popularyzacją żydowskiego dziedzictwa kulturowego? Jaką rolę mogą odegrać gminy, współtworzące diasporę żydowską, w przyszłych projektach dotyczących kulturowego dziedzictwa Żydów w Europie? Jaką rolę odegrają rozwijające się technologie? Idąc dalej tym tropem: Jakie powinny być priorytety rozwoju projektów dziedzictwa żydowskiego? Odpowiedzi na takie pytania będą szukać uczestniczki dyskusji plenarnej.

Dr Brigitte Sion obroniła rozprawę doktorską na New York University. Zajmuje się *performance studies*. Wiele publikacji poświęciła miejscom pamięci w Niemczech, Argentynie i Kambodży, zwłaszcza w kontekście architektury, obrzędów i turystyki. Obecnie odpowiada za przyznawanie dotacji muzealnych w Rothschild Foundation (Hanadiv) Europe.

Na kolejnych stronach znajdują się biogramy prof. Barbary Kirshenblatt-Gimblett (sesja 4), prof. Eriki Lehrer (sesja 11) oraz Assumpció Hosta Rebés (sesja 2).

SESJE DYSKUSYJNE

SESJA 1

08.06.2016 (ŚRODA) 15.15–17.45
CENTRUM EDUKACYJNE, SALA 2 (ENG)

RENOWACJA I KONSERWACJA: ZNACZENIE I FUNKCJE

Dr Orit Stieglitz, Bardejov Jewish Preservation Committee

Obecnie trwają prace renowacyjne lub konserwatorskie w wielu budynkach i przestrzeniach związanych z żydowskim dziedzictwem kulturowym. Obiekty te są często jedynym zachowanym, namacalnym śladem tego dziedzictwa. Przyglądając się przykładom odnowionych synagog, budynków i przestrzeni, chcemy zapytać, co te projekty mówią nam o współczesnej roli żydowskiego materialnego dziedzictwa kulturowego. Jakie obiekty są rekonstruowane w różnych krajach, a jakie nie podlegają odbudowie? Jaki jest cel tych prac? Jak ożywić odnowione budynki? Jak dokonać ponownej interpretacji świeżo zrekonstruowanych obiektów w Europie w czasach po Holokauście? Jakie mogą one mieć znaczenie dla współczesnych żydowskich i nieżydowskich społeczności?

Dr Orit Stieglitz jest dyrektorką zarządzającą w Bardejov Jewish Preservation Committee. To amerykańska organizacja *non-profit*, która zajmuje się renowacją własności gminy żydowskiej w miejscowości Bardejów na Słowacji, a jednocześnie buduje świadomość tego, jak istotne było kulturowe i historyczne dziedzictwo społeczności żydowskiej w Europie. Dr Stieglitz studiowała architekturę w Technion w Izraelu oraz w University of California Los Angeles (UCLA), gdzie obroniła rozprawę doktorską na kierunku: urbanistyka. Jako dyrektorka zarządzająca nadzoruje prace komitetu nad renowacją dzielnicy żydowskiej, wpisanej na listę światowego dziedzictwa UNESCO, i planuje założenie centrum kulturalnego i edukacyjnego.

PREZENTACJE

1.

Dom kultury, muzeum czy pomnik pamięci?
Interpretacja dziedzictwa żydowskiego w Kiszyniowie,
Odessie i Lwowie

Anastasia Felcher, IMT School for Advanced
Studies Lucca

Prezentacja opisuje trzy najnowsze przypadki interpretacji architektonicznego dziedzictwa Żydów w krajach byłego Związku Radzieckiego. Wystąpienie dotyczy Kiszyniowa, Odessy i Lwowa, a jego celem będzie wskazanie najważniejszych różnic w podejściu do ochrony dziedzictwa wśród osób i organizacji, które obecnie popularyzują lub wdrażają projekty. Gmina żydowska w Kiszyniowie stara się odrestaurować dawną synagogę i żydowski dom starców. Przedstawiciele lokalnego środowiska twórczego w Odessie chcą przekształcić synagogę Brodzką w muzeum. We Lwowie zebrał się międzynarodowy zespół specjalistów, aby chronić ruiny dawnej synagogi średnio-wiecznej i szeroko popularyzować te działania. Omawiane projekty rewitalizacji/interpretacji różnią się pod względem celów, podejścia do udzielania powszechnego dostępu i pojmowania znaczenia kulturowego dziedzictwa Żydów. Porównanie regionów pozwoli lepiej zrozumieć, jak w dzisiejszych czasach działają oddolne inicjatywy kultywujące dziedzictwo Żydów w Europie Wschodniej.

2.

Kiedy społeczność znika z mapy,
czyli gdzie się podziały ważne dla Żydów miejsca
w posowieckiej Azji Środkowej

Allana E. Cooper, Case Western Reserve University

Zanim upadł Związek Radziecki, największe skupiska Żydów w Azji Środkowej można było spotkać w Uzbeki-

stanie i Tadżykistanie. Niemniej jednak od 1989 roku ta populacja (50 tys.) maleje i liczy obecnie mniej niż 1 tys. członków. Ślady obecności Żydów znikają także z krajobrazu. Prezentacja opiera się na obserwacjach poczynionych w trakcie kilku wyjazdów badawczych z lat 1993–2013. Podczas wystąpienia zostanie zaprezentowany przegląd budynków świadczących o obecności Żydów w regionie, w tym synagog, ważnych domostw, zabytków, cmentarzy oraz muzeum, założonego przez I. Luriego, kolegę An-skiego. Opustoszałe obiekty zapewne w większości popadną niebawem w zapomnienie. Brak zainteresowania ich ochroną wynika z małego natężenia ruchu turystycznego, przeniesienia zasobów z Azji Środkowej na cele odbudowy życia gmin żydowskich w miejscach nowego osadnictwa, a także z tego, że światowa społeczność żydowska nie widzi potrzeby konserwacji obiektów historycznych w tym regionie. Niniejsze studium przypadku zachęci do ochrony ważnych zabytków architektury żydowskiej również w tej części świata.

3.

Nowa praktyka? O ochronie synagogi
Petera Behrensa w Żylinie

Peter Szalay, Institute of Construction and Architecture,
Slovak Academy of Sciences

Wobec istniejących wyzwań ekonomicznych i społecznych dużo uwagi należy poświęcić finansom i technologiom służącym konserwacji architektury. Jest to szczególnie istotne w wypadku obiektów, które nie są już używane zgodnie ze swoim pierwotnym przeznaczeniem, jak to się dzieje na Słowacji. Mała społeczność Żydów nie korzysta ze swojej bogatej spuścizny architektonicznej. Rodzą się więc pytania, czy wracać do pierwotnego wykorzystania budynków, w jaki sposób je rekonstruować oraz czy stosować rozległe i nieelastyczne procedury budowlane.

Główne cele wystąpienia to prezentacja i zachęta do dyskusji na temat alternatywnych strategii ochrony i przekształcania żydowskich zabytków poprzez oddolne inicjatywy, oparte na współpracy organizacji pozarządowych. Chciałbym przeanalizować korzyści i zagrożenia związane z tego rodzaju praktykami w kontekście trwającej rewitalizacji synagogi Neologicznej w Żylinie (projektu światowej sławy architekta Petera Behrensa), która została zaadaptowana przez lokalną organizację pozarządową Truc Sphérique na współczesną galerię sztuki Nová Synagóga.

4.

Historia odzyskana. Od zrujnowanej synagogi do ośrodka kultury i edukacji

Bente Kahan, Fundacja Bente Kahan

W 2005 roku Bente Kahan założyła we Wrocławiu Centrum Kultury i Edukacji Żydowskiej. Rok później wraz z Maciejem Sygitem, społecznie zaangażowanym lokalnym przedsiębiorcą, powołała fundację. Fundacja połączyła siły z wrocławską filią Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Polsce w celu rewitalizacji synagogi Pod Białym Bocianem, a rekonstrukcja odbyła się dzięki finansowemu wsparciu miasta Wrocławia. W 2008 roku Fundacja Bente Kahan otrzymała dofinansowanie z Funduszy Norweskich i EOG z Islandii, Liechtensteinu i Norwegii na dokończenie renowacji tej historycznej budowli i otaczającego ją dziedzińca. Projekt był nadzorowany przez Marka Mielczarka. Synagoga Pod Białym Bocianem została otwarta 6 maja 2010 roku, a wraz z nią – stała ekspozycja *Historia odzyskana. Życie Żydów we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku*.

5.

Od starego żydowskiego zakładu pogrzebowego do nowego muzeum pamięci.

Historia badań i renowacji w Gliwicach

Piotr Jakoweńko, Dom Pamięci Żydów Górnośląskich

W 2012 roku samorząd lokalny Gliwic podjął decyzję o rewitalizacji starego żydowskiego zakładu pogrzebowego projektu Maksa Fleischera, znanego wiedeńskiego architekta, oraz o przekształceniu budynku w lokalną filię Muzeum w Gliwicach – jako Dom Pamięci Żydów Górnośląskich.

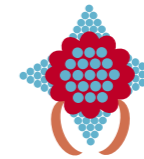
Misją nowej filii gliwickiego muzeum jest badanie i upamiętnianie historii Żydów górnośląskich od czasów średniowiecza do dnia dzisiejszego. Dom jest także miejscem dialogu pomiędzy różnymi kulturami, religiami i narodami, spotkań i debat na temat historii i stosunków między wieloma społecznościami, które niegdyś zamieszkiwały te tereny. W bliskiej przyszłości zwiedzającym zostanie udostępniona stała ekspozycja historyczna, poświęcona temu zagadnieniu. Oferta edukacyjna muzeum uzupełnia szkolny program nauczania o historii regionu.

6.

Brama Cukermana, centrum żydowskie w Będzinie

Karolina Jakoweńko, Fundacja Brama Cukermana

Przez setki lat Będzin był ośrodkiem życia żydowskiego i miał kluczowe znaczenie pod tym względem w regionie. Jego położenie w południowo-zachodniej części Polski przyczyniło się do wzrostu statusu lokalnej gminy. Przed drugą wojną światową gmina ta liczyła blisko 30 tysięcy członków, co stanowiło 50 procent mieszkańców miasta. Uważamy, że bardzo ważne jest angażowanie społeczności Będzina w działania poświęcone ochronie lokalnego dziedzictwa żydowskiego. Z myślą o upowszechnianiu wiedzy na temat historii Żydów w mieście i regionie odbudowaliśmy stary żydowski dom modlitwy, w którym mieści się obecnie fundacja, prowadząca działalność edukacyjną i badawczą.

SESJA 2

08.06.2016 (ŚRODA) 15.15-17.45
CENTRUM EDUKACYJNE, SALA 3 (ENG)

SZLAKI DZIEDZICTWA - PAMIĘĆ, KOMERCJALIZACJA I POPULARYZACJA

Assumpció Hosta Rebés, European Association for the Preservation and Promotion of Jewish Culture and Heritage (AEPJ)

Szlaki dziedzictwa to wyjątkowa forma edukowania o żydowskiej historii i kulturze, dbania o nią i upamiętniania jej. Zabytki dziedzictwa materialnego są przedstawiane szczególnej widowni – turystom. Stają się częścią ich doświadczenia. W niektórych szlakach w spójną całość łączą się miejsca dziedzictwa żydowskiego i nieżydowskiego, a inne skupione są na jednym tylko aspekcie lub zagadnieniu. Miejsca święte, miejsca pamięci i przestrzenie związane z życiem codziennym zaczynają funkcjonować jako atrakcje włączone w turystyczną infrastrukturę. W związku z tym powstaje wiele kontrowersji metodologicznych i etycznych.

Wykorzystując przykłady różnych szlaków dziedzictwa w Europie, chcemy zapytać o ich rolę, konteksty, w jakich się pojawiają, oraz założenia im przyświecające. W jaki sposób szlaki turystyczne są projektowane i wdrażane?

Jakie przesłanie niosą i w jaki sposób przekazują je odbiorcom? Jak można pogodzić szacunek dla świętych miejsc z ich komercyjnym użytkowaniem? Jaka jest rola szlaków z punktu widzenia zwiedzających, organizatorów bądź innych zaangażowanych stron?

Assumpció Hosta Rebés ukończyła Autonomous University of Barcelona. Od 1987 roku jest dyrektorką Patronat Call de Girona: Museum of Jewish History oraz Nahmanides Institute for Jewish Studies. Od 1995 roku pełni funkcję sekretarza generalnego w Network of Jewish Quarters w Hiszpanii, składającej się z 24 gmin, które chronią i popularyzują dziedzictwo żydowskie. Ponadto jest sekretarzem generalnym AEPJ od 2011 roku, organizatorką Europejskiego Dnia Kultury Żydowskiej oraz moderatorką Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Żydowskiego, wyróżnionego przez Radę Europy tytułem Europejskiego Szlaku Kulturowego w 2005 roku.

PREZENTACJE

1.

Routes of Sepharad – wzmocnienie poczucia tożsamości wśród Żydów portugalskich w dialogu międzykulturowym. Metaanaliza szlaku

Ana Umbelino, Portuguese Network of Jewish Quarters/Urząd Miasta Torres Vedras

Routes of Sepharad to zintegrowany projekt na rzecz budowania świadomości, ochrony, rewitalizacji i społecznego zaangażowania, realizowany na rzecz dziedzictwa portugalsko-sefardyjskiego. Prelegentka przedstawi dążenia ku przekształceniu zaniedbanego i „niezauważanego” dziedzictwa w szlak kulturowo-turystyczny.

Projekt *Routes of Sepharad* jest promowany przez Portuguese Network of Jewish Quarters oraz finansowany z Funduszy Norweskich i EOG. Swoim zasięgiem obejmuje 15 portugalskich miast, inspirując oddolne procesy, sprzyjające budowaniu społecznego kapitału. Projekt obejmuje następujące działania: badania historyczne i tworzenie archiwów cyfrowych, rewitalizację dziedzictwa kulturowego, wsparcie turystyczne, ekonomiczne i kulturowe, umiędzynarodowienie, edukację i budowanie świadomości odbiorców w zakresie dialogu międzykulturowego i różnorodności.

2.

Planowanie wycieczek tematycznych związanych z dziedzictwem żydowskim w Krakowie i Małopolsce

Anna Wencel, Żydowskie Muzeum Galicja

Zaplanowanie wycieczki tematycznej poświęconej dziedzictwu żydowskiemu w Krakowie i Małopolsce wydaje się banalnie proste – istnieje tam tyle miejsc do obejrzenia, infrastruktura jest rozbudowana, a przewodnicy są

wykwalfikowani i doświadczeni. Jeżeli jednak chcemy w pełni docenić złożoność historii Żydów z tego regionu i sytuację bieżącą, musimy wyjść poza tę wyidealizowaną fasadę i postawić kilka istotnych pytań: Na ile autentyczny jest krakowski Kazimierz? Czego turyści uczą się o życiu i kulturze Żydów, odwiedzając to miejsce? Czy tzw. *shtetl tours* naprawdę pokazują sztetl? Czy pozwalają zrozumieć bogactwo kultury i spuścizny lokalnych Żydów? Czy zrewitalizowana synagoga i tablica pamiątkowa w istocie mówią o przeszłości lokalnych Żydów oraz o ich stosunkach z Polakami? Jak uniknąć kiczu i uproszczeń? Gdzie szukać równowagi między odwiedzaniem miejsc pamięci Zagłady a wycieczkami szlakiem judaizmu i historii żydowskiej? Jak lokalizacja Muzeum Auschwitz-Birkenau oddziałuje na oferty biur turystycznych? Odpowiedzi udzielone w prezentacji oparte są na doświadczeniach Żydowskiego Muzeum Galicja w zakresie realizowanych programów edukacyjnych.

3.

Powiedz mi, gdzie się podziały obozy? Powojenne losy nazistowskich obozów „pracy wychowawczej”

Zbyněk Tarant, University of West Bohemia w Pilźnie

W trakcie prezentacji prelegent zestawia powojenne losy ponad 20 byłych niemieckich *Arbeitserziehungslager* (obozów pracy wychowawczej) w Czechach i na Morawach. Niektóre obozy funkcjonowały przez kilka lat, inne tylko kilka miesięcy, jednak samo ich istnienie znacząco wpłynęło na cały region. Podczas gdy najważniejsze miejsca, zwłaszcza te związane z nazistowską polityką ludobójstwa, są chronione, dzięki czemu „zatrzymały się w czasie”, to setki innych, mniejszych obozów zaczęły być wykorzystywane do różnych celów już kilka dni po zakończeniu wojny. Zestawienie powojennych losów tych „niezachowanych” miejsc, które często były przekształcane w zależności od bieżących potrzeb, pozwala zauważyć

kilka interesujących prawidłowości. Dawne obozy nazistowskie służyły jako obozy przejściowe dla wysiedlonych Niemców (lata 40.), obozy dla uchodźców (również lata 40.) czy komunistyczne obozy pracy (lata 50.). W latach 70. i 80. wykorzystywano je jako ośrodki dla młodzieży kolonijnej, czy nawet obiekty wypoczynkowe dla osób starszych. Miejsca mordy i cierpienia zaczęły służyć rekreacji. Inne były użytkowane aż do czasów współczesnych jako budynki więzienne, a w najgorszym wypadku jako chlewy, co znieważało pamięć ofiar. Podczas prezentacji prelegent przeanalizuje powojenne losy tych obozów, uzupełniając dyskusję o sposobach ochrony tego rodzaju miejsc i zachowania pamięci.

4.

Czym wycieczki z Centrum Taubego różnią się od wycieczek innych organizatorów?

Helise Lieberman, Centrum Taubego

Taube Jewish Heritage Tours (TJHT) – organizowane przez Centrum Taubego – dostarczają indywidualnych, rodzinnych i zbiorowych doświadczeń, które wykraczają poza samą turystykę i pozwalają zrozumieć złożoność procesu zmiany kulturowej. TJHT dają uczestnikom, głównie Żydom ze Stanów Zjednoczonych, szansę poznania historii i kultury Żydów polskich. Dzięki współpracy z organizacjami partnerskimi TJHT łączą zwiedzanie z wykładami, warsztatami i seminariami. Przez zwiedzanie miejsc ważnych ze względu na ich historię i dziedzictwo kulturowe oraz przez zaangażowanie w bezpośredni dialog z liderami społeczności, dziennikarzami, politykami, artystami i naukowcami uczestnicy zyskują wiedzę niezbędną do zrozumienia i przeanalizowania tysiącletniego dziedzictwa Żydów polskich w kontekście współczesnego społeczeństwa polskiego.

5.

Shtetl Routes – jak kreować narrację turystyczną na temat dziedzictwa kulturowego?

Monika Tarajko, Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN

Czerpiąc z rezultatów projektu *Shtetl Routes*, prezentujemy różne formy historycznej narracji na temat dawnych żydowskich miasteczek, wykorzystujące motywy literackie, biografie znanych postaci, zabytki, legendy i stare fotografie. Postaramy się odpowiedzieć na następujące pytania: Co stanowi o atrakcyjności szlaku lub miasta? Co rozbudza wyobraźnię? Jak rozmawiać o nieistniejących przedmiotach i co wykorzystać w lokalnych opowieściach?

Na przykładzie wybranych sztetli z pogranicza Polski, Ukrainy i Białorusi przedstawimy powojenną historię i transformację architektury żydowskiej oraz wirtualne modele ilustrujące skalę dawnego osadnictwa. Zastanowimy się, jak wkomponować wiedzę na temat historii społeczności żydowskiej w główny nurt wycieczek po miastach. W trakcie prezentacji multimedialnej podsumujemy doświadczenia zebrane przy współpracy z przewodnikami podczas realizacji projektu *Shtetl Routes*.

SESJA 3

08.06.2016 (ŚRODA) 15.15-17.45
SALA KONFERENCYJNA A (PL/ENG)

WARTOŚĆ I ZASTOSOWANIE HISTORII MÓWIONEJ. BADANIE DAWNYCH RELACJI SĄSIEDZKICH

Dr Dobrochna Kałwa, Instytut Historii, Uniwersytet Warszawski

Wiele instytucji w Europie Zachodniej i Wschodniej realizuje projekty historii mówionej, dotyczące relacji mniejszości żydowskiej ze społeczeństwem, w którym mniejszość ta żyła. Podczas sesji zastanowimy się, jak badanie dawnych relacji sąsiedzkich przyczynia się do zachowania żydowskiego dziedzictwa i jego włączenia do sfery publicznej. Jakie efekty społeczne, edukacyjne lub związane z samoświadomością może przynieść odwoływanie się do historii mówionej? Jakie interakcje zachodzą między historią mówioną, ludźmi i przedmiotami na różnych etapach trwania projektu, tj. podczas pracy w terenie, w trakcie analizy materiału lub jego prezentacji? Jak podejść do problemów etycznych, metodologicznych bądź interpretacyjnych?

Dr Dobrochna Kałwa jest historyczką, specjalistką w zakresie historii mówionej, członkinią Polskiego Towarzystwa Historii Mówionej. Wykłada na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. W swojej pracy skupia się głównie na zagadnieniu płci w projektach z zakresu historii mówionej. Jest konsultantką metodyczną projektu historii mówionej Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN. Asystentka na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (2000-2012) oraz adiunkt na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, profesor wizytująca na Erfurt Universität (2010) i Universität Konstanz. Autorka wielu publikacji naukowych.

PREZENTACJE

1.

Po Zagładzie: wyzwania i odpowiedzi
Inna Rogatchi, The Rogatchi Foundation

„Dziedzictwo” Holokaustu stawia wiele nowych pytań, na które odpowiedzieć muszą zarówno całe społeczeństwa, jak i poszczególni ich przedstawiciele – zwłaszcza w czasach, gdy odchodzą ostatni ocalali z Zagłady. Wyzwania te mają charakter filozoficzny, psychologiczny, socjologiczny i historyczny, ale nie tylko. Problem mocno zarysowuje się w literaturze i sztuce, a co za tym idzie – jest odczuwany przez społeczeństwo i poszczególnych jego członków w zdecydowanie większym stopniu, niż miało to miejsce do tej pory. Swoją cegiełkę dokładają też media społecznościowe. Efekt jest dwojaki: nowe podejście do Holokaustu odzwierciedla różnice w społeczeństwach oraz ich kondycję. Równocześnie społeczeństwa te są kształtowane przez sztukę, media i reinterpretacje Holokaustu w sposób bardzo wymowny i w niespotykane dotąd szybkim tempie. Jest to zjawisko bezprecedensowe. Zadania sztuki i mediów, a także osobista odpowiedzialność artysty, pisarza czy filmowca nabierają nowego, bardziej wymagającego charakteru, w związku z czym rodzą się nowe oczekiwania względem nich. Rola współczesnego języka sztuki poświęconej Zagładzie i jej upamiętnianiu również zostanie poruszona w prelekcji, a ponadto zilustrowana przykładami dzieł kilku współczesnych artystów, kompozytorów, pisarzy i filmowców zajmujących się tą tematyką (takich jak m.in. Gianni Carino, Pat Mercer Hutchens, Israel Sharon, Michael Rogatchi, Inna Rogatchi).

2.

Program Historia mówiona w Ośrodku Brama Grodzka - Teatr NN w Lublinie

Wioletta Wejman, Ośrodek Brama Grodzka - Teatr NN w Lublinie

Podczas sesji zaprezentujemy materiały zebrane w projekcie Ośrodka Brama Grodzka - Teatr NN w Lublinie, polegającym na nagrywaniu wspomnień członków gminy żydowskiej w Lublinie i społeczności żydowskiej z całego regionu. Program *Historia mówiona* rozpoczął się w 1998 roku i trwa do dziś. Od samego początku wspomnienia były jednym z głównych tematów naszych rozmów ze świadkami historii. Pytając o przeszłość, staraliśmy się przywołać i ocalić pamięć o ludziach oraz miejscach, których już nie ma. W archiwach programu znajduje się ponad 700 relacji na temat historii Żydów w Lublinie i regionie. Najważniejsza kolekcja składa się z relacji Żydów zamieszkujących miasto i jego okolice przed wojną. Kolekcja ta została zebrana w ramach projektu *W poszukiwaniu Lubliniaków*. Następna kolekcja składa się z relacji osób, które ratowały Żydów podczas okupacji. Tę stworzono w ramach projektu *Światła w ciemności. Sprawiedliwi wśród Narodów Świata*. Ostatnia kolekcja to wspomnienia najstarszych mieszkańców Lublina i regionu, którzy opowiadają o swoich żydowskich sąsiadach. Pod koniec prezentacji zostaną przedstawione przykłady tego, jak wykorzystujemy nagrania w projektach edukacyjnych.

3.

Między dowodami a pamięcią - obecność Żydów w Polsce oczami trzech pokoleń Polaków

Joanna Król, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

Przez ostatnie dwie dekady realizowano różne projekty w zakresie historii mówionej, których celem było dokumentowanie losu Żydów w Polsce. Większość ludzi

biorących udział w takich projektach to naocznymi świadkami życia, Zagłady i powojennej emigracji Żydów – „pokolenie wojenne”. W Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, instytucji relatywnie młodej, która stopniowo buduje swoje zasoby cyfrowe, podjęliśmy decyzję, by rozszerzyć kategorię „świadka” i włączyć do niej ludzi z pokoleń powojennych oraz te osoby, które dorastały w czasach przemian demokratycznych w Polsce.

4.

Trauma, prawdy i szczątki cadyka

Tomasz Chwałek, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Warszawski

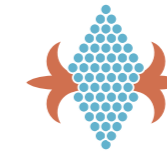
Do drugiej wojny światowej we wsi Lelów w województwie śląskim mieszkała liczna mniejszość żydowska. Dwadzieścia lat temu odkryto tam grób cadyka Dawida Bidermana. Od tamtej pory jest to miejsce pielgrzymek chasydów. Badanie etnograficzne oparte na wywiadach pogłębionych pozwoliło odkryć niewygodną prawdę o zapomnianych wydarzeniach z czasów wojny. Współcześni mieszkańcy nieufnie podchodzą do przedsięwzięć mających na celu przywrócenie pamięci o wspólnej przeszłości. Częściowo jest to spowodowane znacznym awansem materialnym i społecznym polskich chłopów, który „zawdzięczają” zniknięciu żydowskich sąsiadów. Andrzej Leder w książce *Prześlona rewolucja* stworzył fundamenty pod badanie psychologicznych i społecznych konsekwencji Szoa dla Polaków, wykorzystując do tego metody psychoanalityczne. W moim badaniu podążam jego tropem.

5.

Zapomniane przetrwanie. Świadczenia polskich uchodźców – Żydów w Związku Radzieckim podczas drugiej wojny światowej

Jan Kirschenbaum, Stowarzyszenie Żydowskie Cukunft

Większość polskich Żydów, która przetrwała Zagładę, schroniła się w Związku Radzieckim. Niestety, ich losy są często pomijane w dyskusjach poświęconych Żydom w czasie drugiej wojny światowej. Nawet jeżeli ich historia jest badana, to naukowcy skupiają się raczej na doświadczeniu zbiorowym. Rzadko mamy do czynienia ze świadectwami poszczególnych ocalałych z tej ciężkiej próby. Zbieranie i utrwalanie ustnych i pisemnych świadectw omawianej grupy pozwala badaczowi zrozumieć charakterystykę polskiej społeczności Żydów na uchodźstwie w Związku Radzieckim. Dzięki temu można porównać ich dzieje z losami rodaków pozostałych w Polsce oraz naświetlić złożone zależności między różnymi narodami pod rządami Sowietów. W mojej pracy badawczej próbuję rzucić nieco światła na tę kwestię i odtworzyć narrację o przetrwaniu polskich Żydów w Związku Radzieckim jako część historii Holokaustu i historii Polski.

SESJA 4

08.06.2016 (ŚRODA) 15.15–17.45
SALA KONFERENCYJNA B (ENG)

WYSTAWY NARRACYJNE – MUZEA I MIEJSCA PAMIĘCI

Prof. Barbara Kirshenblatt-Gimblett,
Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

Czy muzea żydowskie we współczesnej Europie są w istocie muzeami Holokaustu? Czy można odtworzyć 1000 lat historii Żydów w miejscu, gdzie zginęły ich miliony? Z takim wyzwaniem muszą się mierzyć żydowskie instytucje muzealne w Europie. Sesja dotyczyć będzie relacji między muzeami historii Żydów a miejscami pamięci Holokaustu. W jaki sposób Zagłada jest obecna na wystawach dotyczących żydowskiej historii, a w jaki – żydowska historia w muzeach i miejscach pamięci Holokaustu? Przyjrzymy się tym zagadnieniom z perspektywy Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, które znajduje się naprzeciwko pomnika Bohaterów Getta. Sięgnijemy też do przykładów z innych miejsc w Europie.

Prof. Barbara Kirshenblatt-Gimblett jest główną kuratorką wystawy stałej Muzeum POLIN oraz *Professor Emerita performance studies* w New York University. Opublikowała: *Destination Culture: Tourism, Museums, and Heritage; Image before My Eyes: A Photographic History of Jewish Life in Poland, 1864–1939* (razem z Lucjanem Dobroszyckim); *They Called Me Mayer July: Painted Memories of a Jewish Childhood in Poland Before the Holocaust* (razem z Mayerem Kirshenblattem) i *The Art of Being Jewish in Modern Times* (razem z Jonathanem Karpem). *Doctor honoris causa* Jewish Theological Seminary of America, niedawno odznaczona Krzyżem Oficerskim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej. Zasiada w radach doradczych Żydowskiego Instytutu Naukowego YIVO, Council of American Jewish Museums, żydowskich muzeów w Wiedniu i w Berlinie, Jewish Museum and Tolerance Center w Moskwie oraz projektów muzealnych i wystawienniczych w Litwie, Ukrainie i Izraelu.

PREZENTACJE

1.

Badanie żydowskich muzeów w Europie

Dr Brigitte Sion, Rothschild Foundation
(Hanadiv) Europe

Z inicjatywy Rothschild Foundation (Hanadiv) przeprowadzono niedawno obszerne badanie żydowskich muzeów w Europie. Sześćdziesiąt muzeów z 25 krajów odpowiedziało na 200 pytań i wyraziło zgodę na podzielenie się swoim doświadczeniem. Instytucje udostępniły dane dotyczące zróżnicowanej tematyki, począwszy od konserwacji dziedzictwa, poprzez programy publiczne, marketing, badania nad pochodzeniem, wystawnictwo, na administracji skończywszy. Dr Brigitte Sion, koordynatorka tego przełomowego projektu, po raz pierwszy przedstawi jego wstępne rezultaty, skupiając się na czterech zagadnieniach: wystawach objazdowych, współpracy z żydowskimi i nieżydowskimi instytucjami, programach edukacyjnych i badaniach publiczności. Pierwszy raz małe i duże muzea, z miast i wsi, zostały zaproszone do udziału w długo wyczekiwanej dyskusji na temat swojej misji, znaczenia, mocnych stron i wyzwań, z jakimi muszą się zmierzyć.

2.

Odkrywając zaginiony model, odnajdując zagubiony świat

Jayne Josem, Jewish Holocaust Centre w Melbourne

Najważniejszym eksponatem w Jewish Holocaust Centre w Melbourne jest makieta obozu śmierci w Treblince, stworzona przez Chaima Sztajera, jednego z nielicznych ocalałych. Odkryto też inny model autorstwa Sztajera – starej synagogi w Częstochowie, zniszczonej podczas wojny. Model ten dołączy do makiety Treblinki na

wystawie już w nowym muzeum. Będzie wyraźnie kontrastował z piekłem obozu zagłady. Znajdzie się w sekcji *Świat, który zniknął*, przedstawiającej bogactwo i różnorodność życia społeczności żydowskiej przed wojną. Częstochowska synagoga jest ważna z punktu widzenia historii architektury. Odzwierciedla ówczesne sposoby projektowania, wykorzystujące lokalne motywy i estetykę przy równoczesnym wplataniu elementów związanych z migracją i handlem. Modele te to nie tylko narzędzia edukacyjne, lecz także świadectwo poczucia osobistej straty – Treblinka symbolizuje rozstanie z żoną i dzieckiem, a synagoga – rozstanie z życiem sprzed wojny. Wykorzystanie modelu Sztajera jako kontrapunktu dla makiety obozu w Treblince pozwoli nam pokazać przedwojenne życie Żydów w Europie, zanim przedstawimy Zagładę, która sprawiła, że tamten świat bezpowrotnie zniknął.

3.

Oshpitzin. Nowa wystawa główna w Żydowskim Muzeum w Oświęcimiu

Artur Szyndler, Żydowskie Muzeum w Oświęcimiu

Żydzi mieszkali w Oświęcimiu od XVI wieku. Nazywali to miasto „Oshpitzin”, co po hebrajsku oznacza „gości”. W przeciwieństwie do skojarzeń, jakie przychodzi na myśl niemiecka nazwa miasta, Auschwitz, nazwa żydowska wiąże się raczej z gościną. Symbolika Auschwitz przypomina Oświęcim, wypierając pamięć o bogatym życiu Żydów, jakie toczyło się tu przez wieki. Nowa ekspozycja wydobywa tę historię na światło dzienne. W 2014 roku twórcy muzeum zebrali eksponaty i wspomnienia ocalałych Żydów z Oświęcimia oraz ich potomków. Dopasowali do siebie wszystkie elementy układanki, tak aby tworzyły spójny obraz długiej historii Żydów w tym mieście. W Oshpitzin zbudowali przestrzeń, w której połączenie historii z architekturą staje się doświadczeniem działającym na wszystkie zmysły. Żydowskie Muzeum to coś

więcej niż mury otaczające wystawę. Ono tworzy miejsce, teksturę i kontekst dla wielowarstwowej eksploracji historii Oświęcimia. Wystawa jest hołdem złożonym życiu, o którym nie można opowiedzieć, nie mówiąc o Zagładzie. Dzięki naszemu projektowi miasto Oświęcim, które dziś jest kojarzone głównie z miejscem zagłady, odzyskało pamięć o swoich żydowskich obywatelach, zamieszkujących je przed założeniem niemieckiego obozu Auschwitz.

4.

Muzeum żydowskie jako miejsce międzykulturowego spotkania i dialogu

Igor Shchupak, „Tkuma” Ukrainian Institute for
Holocaust Studies

Inicjatywa mająca na celu utworzenie żydowskiego muzeum wyszła od gmin z Dniepropietrowska, Odessy, Charkowa i innych miast. Specjalną rolę w tym procesie odgrywa gmina z Dniepropietrowska, która stała się jednym z liderów odnowy społeczności i życia kulturalnego na Ukrainie oraz poza jej granicami. Utworzenie Ukrainian Institute for Holocaust Studies przyczyniło się do rozwoju refleksji nad historią i procesem rewitalizacji żydowskiego dziedzictwa kulturowego. W 2012 roku w Dniepropietrowsku otworzono nowe Muzeum Pamięci o Żydach i Holokauście na Ukrainie. Łączy ono klasyczne muzealnictwo z nowoczesnymi technologiami multimedialnymi. Instytucja ta skupia się na potencjale edukacyjnym oraz dialogu między pokoleniami i różnymi grupami etnicznymi. Muzeum staje się swego rodzaju ośrodkiem międzykulturowym, gdzie historyczne dziedzictwo Żydów przedstawiane jest w kontekście ukraińskim i światowym. Dowodem na to jest pierwsza na Ukrainie stała ekspozycja poświęcona ludobójstwu Ormian (1915), rzezi wołyńskiej (1943–1944) oraz wielkiemu głodowi (1932–1933). Ochrona oraz rewitalizacja dziedzictwa i historii Żydów służy nawiązaniu dialogu międzykulturowego,

budowaniu poczucia społecznego zrozumienia i promowaniu tolerancji.

5.

Koncepcja przedstawienia historii rosyjskich w Jewish Museum and Tolerance Center w Moskwie: pomysł, realizacja, ocena

Boruch Gorin, Jewish Museum and Tolerance Center
w Moskwie

Pomysł stworzenia muzeum zrodził się w Federation of Jewish Communities of Russia. Członkowie organizacji pragnęli przybliżyć szerokiej publiczności kulturę Żydów i jej przemiany w Rosji. Podjęte działania z jednej strony miały wzmacniać wyłaniającą się tożsamość narodową niereligijnych Żydów, z drugiej zaś – budować świadomość, szacunek i tolerancję dla kultury jednego z narodów zamieszkujących Rosję. Nietrudno więc zrozumieć, jakiego rodzaju ekspozycji oczekiwała Federacja. Miała ona być obiektywna i dostępna, a także interesująca, tak by zwiedzanie stanowiło formę wypoczynku.

Ogólna koncepcja muzeum jest następująca: historia Żydów rosyjskich powinna być ukazana jako część dziejów Rosji, jako opowieść o żydowskiej integracji z rosyjskim i sowieckim społeczeństwem. Powinna także ująć historię przemian żydowskiej tożsamości, która choć wyróżnia Żydów, jest z natury płynna i przejawia się na różne sposoby. Ważne było ukazanie przełomowych momentów dla tych dwóch pozornie przeciwstawnych, a przecież łączących się ze sobą zjawisk – integracji i zachowania wyjątkowych cech kultury żydowskiej.

SESJA 5

09.06.2016 (CZWARTEK) 10.15-12.45
SALA KONFERENCYJNA A (PL/ENG), WYDARZENIE OTWARTE

ŻYDOWSKIE DZIEDZICTWO KULTUROWE ON-LINE - BAZY DANYCH, PLATFORMY, REPOZYTORIA

Prowadzenie: Michał Majewski, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN
Michael Tobias, JewishGen, Jewish Records Indexing – Poland
Witold Wrzosiński, Fundacja Dokumentacji Cmentarzy Żydowskich
Marla Raucher Osborn, Gesher Galicia, Żydowskie Dziedzictwo Rohatynia

W ciągu ostatnich kilku lat dzięki różnym projektom cyfrowym dostęp do wielu źródeł archiwalnych i bibliotecznych stawał się coraz łatwiejszy. Zarówno ogromne komercyjne bazy danych, jak i te mniejsze, stworzone przez osoby prywatne, pasjonatów historii, są teraz ogólnie dostępne. Mamy zatem wspaniałe narzędzia, ale – chociażby

ze względu na ich wielość i różnorodność – nie wszystkie są w pełni wykorzystywane. Wraz z ekspertami z trzech organizacji opisujących materiały archiwalne i popularyzujących badania historyczne zastanowimy się nad przyszłością takich projektów, zależnościami pomiędzy nimi i możliwościami integracji.

Witold Wrzosiński urodził się w 1980 roku w Warszawie. Jest magistrem judaistyki. Prowadzi Avanim (biuro usług genealogicznych) oraz Fundację Dokumentacji Cmentarzy Żydowskich, która utworzyła spis 100 tysięcy macew z ponad 90 cmentarzy w całej Polsce. Brał udział w wielu programach edukacyjnych. Jest autorem licznych naukowych i popularnonaukowych publikacji, poświęconych tematyce polsko-żydowskiej. Stworzył także system transkrypcji języka hebrajskiego dla Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN. W lipcu 2015 roku za pracę w fundacji otrzymał nagrodę International Association of Jewish Genealogical Societies.

Marla Raucher Osborn pochodzi z Kalifornii i jest prawniczką, a także liderką projektu Żydowskie Dziedzictwo Rohatynia. Pracuje w Warszawie w Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego, pełni funkcję doradczynie zarządu Gesher Galicia oraz dyrektorki Remembrance and Reconciliation. Współpracowała z Żydowskim Muzeum Galicja, Żydowskim Instytutem Historycznym, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN oraz lwowskim Centrum Historii Miejskiej Europy Środkowo-Wschodniej. Jest stałą współpracowniczką kilku internetowych przeglądów poświęconych tematyce genealogii oraz ochrony dziedzictwa. Wykładała w wielu miejscach na całym świecie. Chętnie publikuje w mediach społecznościowych.

Michael Tobias ma licencjat z matematyki i fizyki, a oprócz tego jest aktuariuszem. Obronił pracę magisterską z zakresu genealogii, paleografii i heraldyki. Jest współzałożycielem i członkiem zarządu Jewish Records Indexing – Polska oraz wiceprezesem Programming of JewishGen, Inc. Pełnił funkcję Database Matching Consultant w International Commission on Holocaust Era Insurance Claims. Uczestniczył w wielu konferencjach, współpracował z czasopismami oraz występował jako ekspert w programach radiowych i telewizyjnych. W 2011 roku za całokształt pracy zawodowej został wyróżniony w Waszyngtonie przez International Association of Jewish Genealogical Societies.

Michał Majewski jest historykiem oraz archiwistą. Od 2007 roku związany ze Stowarzyszeniem Żydowski Instytut Historyczny (SŻIH) i Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie. Obecnie jest członkiem zarządu i prezesem komitetu do spraw dotacji w SŻIH oraz członkiem rady doradczej Gesher Galicia. Pełni także funkcję koordynatora Centrum Informacyjnego Muzeum POLIN, które pomaga zainteresowanym gościom szukać danych na temat miast rodzinnych i samych rodzin.

SESJA 6

09.06.2016 (CZWARTEK) 10.15–12.45
CENTRUM EDUKACYJNE, SALA KOMPUTEROWA (ENG)

NOWE MEDIA W EDUKACJI DOTYCZĄCEJ ŻYDOWSKIEGO DZIEDZICTWA

Michael Peter Edson, UN Live – Museum for Humanity

Jak kreatywnie i skutecznie wykorzystywać nowoczesne media i technologie? W jaki sposób nowe środki przekazu mogą pomóc w efektywnej edukacji w zakresie żydowskiego dziedzictwa oraz w docieraniu do odbiorców? Jak te środki są obecnie wykorzystywane i co można osiągnąć w przyszłości? Powstało wiele bardzo ciekawych projektów, które mogą posłużyć jako przykład dobrych praktyk (aplikacje mobilne, platformy multimedialne). Na przykładzie tych projektów chcielibyśmy odpowiedzieć na postawione wyżej pytania.

Michael Peter Edson jest strategiem oraz innowatorem w dziedzinie cyfrowej transformacji sektora kulturalnego. Pracował jako Director of Web and New Media Strategy w Smithsonian Institution. Obecnie jest wicedyrektorem i kierownikiem Działu Cyfryzacji United Nations Live: Museum for Humanity – nowej, międzynarodowej instytucji. Ponadto otrzymał tytuł Presidential Distinguished Fellow od Council for Libraries and Information Resources. Jest członkiem rady doradczej projektu *Open GLAM* w Open Knowledge Foundation, łączącego w sobie funkcje galerii, biblioteki, archiwum i muzeum. Jest ponadto m.in. inicjatorem projektu *Openlab Workshop*, absolwentem Foo Camp organizowanego przez O'Reilly Media, otrzymał też tytuł „Tech Titan: person to watch” magazynu „Washingtonian”.

PREZENTACJE

1.

Przekazywanie wiedzy o Holokauście w erze informacyjnej. Nowe narracje, nowa edukacja

Dragana Stojanović, Faculty of Media and Communications, Belgrad
Vera Mevorah, niezależna badaczka

W 2015 roku Federation of Jewish Communities of Serbia rozpoczęła projekt, który miał na celu zbadanie i udokumentowanie przedwojennego życia Żydów w Serbii. W projekcie tym wykorzystano z nowych technologii medialnych. Był on oparty na strategii interaktywnej prezentacji artystycznej i dokumentalnej. Podjęto próbę budowy platformy edukacyjnej, która byłaby atrakcyjna dla młodszych pokoleń.

Autorki prezentacji opowiedzą o projekcie i zachęcą do dyskusji nad wyzwaniem, jakie niesie ze sobą wykorzystanie nowych mediów oraz internetu w edukacji o Zagładzie. Zastanowią się, w jaki sposób można współcześnie mówić o Zagładzie, biorąc pod uwagę złożoność tematyki i sposoby jej nauczania.

2.

Nauczanie cyfrowe a dziedzictwo Żydów z perspektywy osobistej w programie IWitness

Dr Kori Street, USC Shoah Foundation

Uczniów XXI wieku zwykło się określać mianem „cyfrowych tubylców”, którzy potrzebują coraz to nowszych metod nauczania. Edukacja o dziedzictwie Żydów nie jest tu wyjątkiem. W wystąpieniu zbadam pedagogiczne możliwości IWitness – serwisu edukacyjnego on-line, w którym zebrano historie ocalałych i świadków, pochodzące z archiwum USC Shoah Foundation. Uczniowie mogą

zapoznać się ze świadectwami dzięki multimediami oraz wielu funkcjom dostępnym on-line. Materiały rozwijają umiejętności w zakresie posługiwania się multimediami i rozszerzają kompetencje uczniów. Udowodniono, że praca z materiałami cyfrowymi pogłębia wiedzę z wybranego tematu, buduje umiejętność krytycznego myślenia i empatii w stosunku do innych. Celem tego jest wzbudzenie motywacji do działania i kształtowanie odpowiedzialnych przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego. Na bazie nagranych świadectw, połączonych z programem nauczania wielu różnych dziedzin, skonstruowano zadania dla uczniów. Ocalali z Zagłady oraz jej świadkowie podzielili się swoimi osobistymi wspomnieniami, dostarczając wielu materiałów na temat życia, tradycji oraz religijności Żydów.

3.

Wirtualny Sztetl – sieć społecznościowa na rzecz ochrony historii i dziedzictwa Żydów

Krzysztof Bielawski, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

Portal Wirtualny Sztetl (www.sztetl.org.pl) to projekt Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN. Celem portalu jest przywrócenie pamięci o gminach żydowskich, które przez wiele wieków istniały w Polsce. Wirtualny Sztetl zawiera informacje o blisko 2 tys. miasteczek zamieszkiwanych przez Żydów, w tym szczegóły na temat synagog, cmentarzy oraz innych miejsc bliskich społeczności żydowskiej. W portalu znajdują się opisy miast położonych na terytorium Polski, Białorusi, Ukrainy, Litwy i w tych częściach dzisiejszej Rosji, które kiedyś należały do Rzeczypospolitej.

Wirtualny Sztetl to sieć społecznościowa, tworzona przez naukowców, entuzjastów historii, korespondentów i użytkowników. W zasobach tej strony internetowej można

znaleźć materiały udostępniane przez instytucje i organizacje, uniwersytety, fundacje, muzea, władze lokalne i stowarzyszenia żydowskie. Od 2009 roku stroną odwiedziło ponad 5 milionów internautów.

4.

Dzielenie się – między gminami i poza nimi

Aleksandra Janus, Centrum Cyfrowe Projekt: Polska

Laurajane Smith w publikacji *The Uses of Heritage* mówi, że nie ma czegoś takiego jak dziedzictwo. Dziedzictwo jest raczej rodzajem dyskursu, konstrukcją oraz sposobem na dzielenie się tym, co ważne dla danej społeczności. Muzea oraz instytucje kultury odgrywają ważną rolę, udzielając głosu społecznościom i przedstawiając ich losy. W przypadku dziedzictwa żydowskiego wspólne historie, wspomnienia i przedmioty łączą wiele lokalnych, narodowych i transnarodowych społeczności. Wdrażanie otwartych modeli dzielenia się zasobami dziedzictwa wydaje się potężnym narzędziem, umożliwiającym zaangażowanie różnych społeczności w tworzenie znaczeń, wspieranie kreatywności i edukacji.

Podczas prezentacji chciałabym poruszyć te zagadnienia i spróbować odpowiedzieć na kilka istotnych pytań: Jak zaprojektować inkluzywny i efektywny mechanizm, który sprzyja wdrażaniu modelu otwartego? Jak budować nastawienie i motywację? Co zrobić, aby proces był zrównoważony? Jak pracować na rzecz uczestnictwa społeczności, używając technologii cyfrowych i modeli opartych na współpracy i dzieleniu się wiedzą oraz zasobami?

5.

Ku konceptualizacji crowdsourcingu dziedzictwa żydowskiego

Jack Gottlieb, World Jewish Heritage Foundation

Do niedawna dziedzictwo żydowskie było chronione w muzeach i bibliotekach. Ostatnimi czasy jesteśmy świadkami procesu prezentowania dziedzictwa Żydów szerszemu gronu odbiorców. Przedstawiane są nowe punkty widzenia, podkreślane różne aspekty kultury, np. jedzenie, muzyka, etniczność. To zaangażowanie i zainteresowanie znajduje wyraz w nowych mediach. Ludzie intensywnie korzystają z mediów cyfrowych, co widoczne jest na przykładach Instagrama, Facebooka czy Twittera, gdzie strony i wydarzenia związane z dziedzictwem kulturowym są hashtagowane lub geotagowane w ramach promocji (np. #JewishVenice). Użytkownicy serwisów takich jak Share Your Journey (własność PBS) czy WJH-pedia mogą podzielić się własnymi historiami czy zostać kuratorami określonych stron lub wydarzeń, które wzbudzają ich szczególne zainteresowanie. Nowe pojęcie „kuratorstwa cyfrowego” umożliwia pojedynczym osobom tworzenie „wystaw cyfrowych” czy nadzór nad różnymi wątkami o tematyce dziedzictwa kulturowego (np. etniczne jedzenie czy muzyka). Przykładowo: aby stworzyć e-booka w Bibliotece WJH, wystarczy jedna osoba. Dzięki tym narzędziom powstają nowe szanse edukacyjne. Wyzwaniem jest integracja istniejących tradycyjnych struktur z nowym cyfrowym światem, a przez to – stworzenie wspólnej, zrównoważonej idei, której celem jest ochrona dziedzictwa żydowskiego.

SESJA 7

09.06.2016 (CZWARTEK) 10.15–12.45
CENTRUM EDUKACYJNE, SALA 2 (ENG)

MEDIUM, OBIEKT, OPOWIEŚĆ. ZASTOSOWANIE MULTIMEDIÓW NA WYSTAWACH NARRACYJNYCH

Arnaud Dechelle, School of Architecture and Design, University of Lincoln

Obecność nowych środków przekazu i technologii na wystawach narracyjnych ostatnio stała się normą. Jednak zastosowanie multimediów na wystawach i relacja między technologią a zbiorami rodzą wiele pytań. Skupiając się wyłącznie na instytucjach dziedzictwa żydowskiego, chcielibyśmy przyjrzeć się różnym możliwościom i wyzwaniom, które wiążą się z wykorzystywaniem multimediów w narracjach historycznych. Jak nowe technologie mogą najskuteczniej wesprzeć eksponat i przekazać opowieść? Jak mogą współpracować z obiektem i kolekcją, a nie działać przeciwko nim? Gdzie zaczyna się ich rola, a gdzie kończy? Czy można opracować wskazówki do ich właściwego stosowania? Jak przygotowywać prezentacje multimedialne i narzędzia interaktywne, które będą angażujące i trafne, a jednocześnie historycznie wartościowe i poprawne?

Arnaud Dechelle jest francuskim architektem oraz projektantem pracującym w Londynie. Wykłada na University of Lincoln w School of Architecture and Design. W swojej pracy naukowej skupia się na problematyce wykorzystania designu na potrzeby wystaw i muzeów. Do 2011 roku był głównym projektantem wystawy stałej Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w ramach współpracy z Events Communications. Założył studioDiem. Pracował dla Domu Historii Europejskiej w Brukseli, British Museum oraz Jewish Museum w Londynie. Posiada Dyplom Architekta Francuskiego oraz ukończył studia podyplomowe z teorii sztuki i architektury. Magister scenografii, absolwent Central Saint Martins.

PREZENTACJE

1.

Edukacja o Holokauście w przestrzeni muzealnej z perspektywy izraelskiej

Madene Shachar, Ghetto Fighters' House Museum/Yad Layeled Children's Memorial Museum

Muzea Holokaustu stały się ważnymi miejscami kulturowania pamięci o Szoa. W Izraelu są integralną częścią pamięci narodowej. Ministerstwo Edukacji zaleca ich odwiedzanie w ramach uzupełniania programu nauczania, który obejmuje wiedzę o Holokauście. Pierwsze muzeum dla dzieci, Yad Layeled, zostało otwarte 20 lat temu w Izraelu. Edukacyjna filozofia i praktyka w Yad Layeled pozwala zdobywać wiedzę na temat Holokaustu w środowisku muzealnym. Instalacje multimedialne, w tym świadectwa audiowizualne, są integralną częścią muzealnego doświadczenia. Wszystkie strategie pedagogiczne zachęcają odwiedzającego, aby stał się on świadkiem („z drugiej ręki”) losów dzieci, które są bohaterami tej wystawy. Podczas prezentacji przeanalizuję edukacyjne założenia muzeum Yad Layeled oraz sposoby wykorzystania różnych mediów jako narzędzi pedagogicznych, wzbudzających wśród młodych odwiedzających empatię, a zarazem budujących osobistą i zbiorową pamięć o Holokauście. Poruszę lokalne i uniwersalne aspekty edukacji o Holokauście w przestrzeni muzealnej oraz zagadnienie ich autentyczności.

2.

Jewish Monument. Internetowe i interaktywne miejsce pamięci w Amsterdamie

Anat Harel, Jewish Cultural Quarter w Amsterdamie

W kwietniu 2016 roku Jewish Cultural Quarter w Amsterdamie zaprezentowała nowe internetowe miejsce pamięci poświęcone ofiarom Szoa deportowanym z Holandii – www.JewishMonument.nl. Nowa strona jest rezultatem projektu, w którym dwie istniejące witryny i bazy danych, kolejno z lat 2006 i 2010, zostały przeniesione i połączone w jedną całość. Zastosowano nowy model danych, uwzględniono nowe metody zaangażowania użytkowników, strona zyskała nowy layout. Witryna ta jest rzeczywistym miejscem pamięci. Zmiana jej koloru zależy od liczby wizyt użytkowników. W interaktywny sposób przekazuje znaczenie Szoa i je podkreśla. Odnowiony Jewish Monument znajdzie swój fizyczny dom w National Holocaust Museum, które zostanie otwarte w Amsterdamie w maju 2016 roku.

3.

Holocaust Museum Houston. Interaktywne centrum edukacji o gminach unicestwionych

Rebecca Taylor, Holocaust Museum Houston

Zbocze poświęcone pamięci gmin unicestwionych, które znajduje się przed Holocaust Museum Houston (HMH) w Teksasie, służy upamiętnieniu ponad 340 gmin żydowskich, które przestały istnieć w wyniku Zagłady. Multimedialny odpowiednik zbocza – wystawa *Destroyed Communities* – zachęca odwiedzających do zapoznania się z losami poszczególnych gmin. Wystawa obejmuje fotografie ilustrujące życie Żydów przed Holokaustem i historie ocalałych, którzy po drugiej wojnie światowej osiedlili się w Houston. Wystawę można obejrzeć na 55-calowym ekranie dotykowym wewnątrz Biblioteki HMH. Interaktywny

wyświetlacz pokazuje artefakty i archiwa, które znajdują się w zbiorach HMH. Dodatkowo w narrację wplecione są cytaty z relacji ocalałych, co nadaje osobisty charakter opowieści i pozwala na prezentację ponad 280 wywiadów z muzealnych zbiorów. Na samym początku, od 27 stycznia 2016 roku, ta multimedialna wystawa przedstawiała losy 27 gmin i 63 ocalałych. Baza danych, z którą turyści mogą się zapoznać, jest cały czas rozbudowywana.

4.

Miejsca pamięci – rekonstrukcja wirtualna jako sposób na opowieść o utraconym dziedzictwie Żydów

Rafał Szrajber, Instytut Technologii Informatycznej, Politechnika Łódzka

Komputerowo wspomaganą wizualizacją i rekonstrukcją wirtualną są dziś wykorzystywane w wielu dziedzinach. Techniki te pomagają m.in. w badaniach nad dziedzictwem kulturowym, a także umożliwiają jego odbudowę, popularyzację i ochronę. W prezentacji przedstawię dziedzictwo jako proces, w którym ważną rolę odgrywają nowe media. Na wybranych przykładach zaprezentuję wytyczne Karty Londyńskiej, dotyczące wykorzystania komputerowo wspomaganą wizualizacji w badaniach i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Poruszę także temat intelektualnej spójności zastosowanych metod oraz uzyskanych rezultatów.

Pragnę przedstawić ideę równowagi informacyjnej w kontekście popularyzacji utraconego dziedzictwa kulturowego oraz metody jego odzyskiwania. Podczas rekonstrukcji nieistniejących obiektów należy brać pod uwagę wszystkie elementy opisujące obszar odtworzony wirtualnie. Wirtualna rekonstrukcja może przywołać ważne części istniejącej niegdyś przestrzeni, podczas gdy wykorzystanie silnika gry ma potencjał tworzenia opowieści o utraconym dziedzictwie Żydów.

5.

Między podróżą a uchodźstwem. O wystawie Petera Forgácsa *Eksodus przez Dunaj*

Kamil Lipiński, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

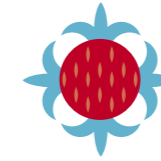
W prezentacji omówiona zostanie wizja podróży archiwalno-dokumentalnej, zaprezentowanej na wystawie w Instytucie Getty'ego przez Petera Forgácsa i Grupę Labirynth. Nadano jej formę opowieści stworzonej na podstawie odnalezionych materiałów, przekształconej w instalację interaktywną. Materiał archiwalny z lat 30. przedstawia rejs statkiem żydowskich uchodźców ze Słowacji do Palestyny. Podróż powrotna w 1940 roku została tutaj ukazana w kategoriach hieroglificznej analizy dokumentacji historycznej. Widz zachęcany jest do wzięcia udziału w tym szeroko zakrojonym przedsięwzięciu. Kwestionując paradygmat dialogu interaktywnego, widoku panoramicznego i zmysłu dotyku, autor bada zestawienia przeplatających się narracji historycznych. W świetle materiałów hieroglificznych, które zbiegają się na wielu płaszczyznach, innowacyjna podróż przenosząca zapomnianą dokumentację historyczną do teraźniejszości może zostać odczytana z nowej perspektywy.

6.

Wirtualne wystawy o pomocy Żydom w czasie drugiej wojny światowej

Klara Jackl, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

Jak opowiedzieć dramatyczną i wzruszającą historię w formie, która będzie stosowna, a zarazem na tyle atrakcyjna, aby przyciągnąć uwagę ludzi żyjących w erze internetu? Niełatwo zachować równowagę między treściami historycznymi, prostotą i atrakcyjnością przekazu. Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN zebrało wiele świadectw ustnych, dokumentów i plików cyfrowych opisujących przypadki udzielania przez Polaków pomocy Żydom w czasie drugiej wojny światowej. Zbiory zostały umieszczone na stronie www.righteous.pl. Szybko okazało się jednak, że należy zastosować więcej nowoczesnych technologii, aby dotrzeć do internautów, którzy chcą odwiedzić stronę. Chcielibyśmy przytoczyć te historie w sposób jak najbardziej przystępny. Wierzmy, że tworząc serię wystaw wirtualnych opartych na naszych zbiorach, udowadniamy, że narracja historyczna może być wciągająca. Dzięki nowoczesnemu i oryginalnemu projektowi cyfrowemu ekspozycji, prostej formie, atrakcyjnym materiałom wizualnym i krótkim opisom stworzyliśmy interaktywne narzędzie, które umożliwia opowiedzenie historii oraz nawiązanie dialogu w nowy sposób. Jedną z wystaw – *Właściwy adres* – opowiada o losach Żydów ukrywających się w okupowanej Warszawie: www.sprawiedliwi.org.pl/wystawa/dobry-adres.

SESJA 8

09.06.2016 (CZWARTEK) 10.15–12.45
SALA KONFERENCYJNA B (ENG)

KREATYWNOŚĆ A PAMIĘĆ KULTUROWA I EDUKACJA

Dr Maria Fritsche, Department of Historical Studies,
Norwegian University of Science and Technology

Pamięć kulturową można rozumieć jako proces, który opiera się na kulturowo ukształtowanych, wspólnych sposobach doświadczania, rozumienia i wyrażania przeszłości oraz radzenia sobie z nią. Wszelkie rozważania dotyczące przeszłości mają miejsce w teraźniejszości i wpływają na przyszłość. Jak pamięć kulturowa jest rozumiana i traktowana w różnych projektach edukacyjnych? Jakie metodologie, koncepcje i zasady obowiązują w projektach poświęconych pamięci kulturowej związanej z historią Żydów i z Holokaustem? Jaki potencjał kryją w sobie przedmioty, ilustracje, muzyka, teatr i inne kreatywne rozwiązania lub koncepcje? Celem tej sesji jest przedstawienie najciekawszych metod i projektów opartych na kreatywnym podejściu do pamięci kulturowej i edukacji, zarówno w klasie szkolnej, jak i poza nią.

Dr Maria Fritsche jest profesorem nadzwyczajną w Department of Historical Studies w Norwegian University for Science and Technology w Trondheim. Zajmuje się przede wszystkim badaniem historii filmu oraz społecznej i kulturowej historii nazistowskich Niemiec i powojennej Europy. Interesuje ją także pojęcie męskości i płci. Uczestniczyła w oddolnej inicjatywie wiedeńskich dążących do odtworzenia losów Żydów z ich okolicy: Birgit Johler, Maria Fritsche (eds), *1938 Adresse Servitengasse. Eine Nachbarschaft auf Spurensuche. Mandelbaum*.

PREZENTACJE

1.

Narracje w czasie i przestrzeni. Spacer śladami historii regionu i transliteracja – IWalk

Andrea Szonyi, Zachor Foundation for Social Remembrance i USC Shoah Foundation
Marin Smok, USC Shoah Foundation

Spacery dotyczące historii regionu jako programy edukacyjne wzbogacają nauczanie na temat dziedzictwa żydowskiego o kontekst przestrzenny. Służą przywracaniu pamięci historycznej w konkretnych przestrzeniach całej Europy. Zwiedzanie wraz z uczniami pobliskich miejsc dosłownie i w przenośni ożywia przeszłość i dziedzictwo Żydów. W wystąpieniu przedstawimy ideę IWalks – unikatowego spaceru śladami historii regionu – jako nowej metody nauczania o historii oraz żydowskim dziedzictwie. Prezentacja skupi się na podejściu pedagogicznym i rezultatach nauczania. IWalks to nic innego, jak wizyty w autentycznych miejscach, połączone z oglądaniem świadectw wideo z Visual History Archive USC Shoah Foundation. Program nadaje osobisty charakter żydowskiej przeszłości związanej z określonym terenem. Nie tylko czerpie z rozwoju technologii mobilnych (tablety, smartfony czy inne urządzenia), ale też przenosi świadectwo – podstawowy materiał źródłowy – w lokalny kontekst miejski. Dzięki spacerowi po miejscach żydowskiego dziedzictwa głównym elementem, który wypełnia przestrzeń lub ułatwia jej zrozumienie, staje się osobista historia. Przyczynia się do rozwoju myślenia o złożonych, wielowarstwowych problemach. Świadectwa pomagają uczniom zbudować ich własną „subiektywną mapę” przestrzeni oraz historii.

2.

Zabytki a mądrość. Edukacja w miejscach namacalnego dziedzictwa

Dr Susanne Urban, SchUM-Association Speyer,
Worms, Mainz

O żydowskim dziedzictwie w byłych miastach ShUM (Spira, Wormacja i Moguncja) świadczą zabytki i erudycja rabinistyczna. To trójmiasto przechodzi procedurę rejestracji na liście światowego dziedzictwa UNESCO. Ekspozycje w muzeach opierają się głównie na przykładach obiektów rytualnych i macew. Rodzą się pytania: Jak przekuć np. mądrość Rasziego, liturgiczną pijut czy istotę machzora z Wormacji z XIII wieku w żywą pamięć o kulturze? Jakimi kreatywnymi metodami wydobyć potencjał nauki o dziedzictwie Żydów i wzbogacić ją o wiedzę o zabytkach? W trakcie sesji omówię koncepcje związane z tym tematem. Opiszę potencjał warsztatów muzycznych, kursu pisania kreatywnego oraz dyskusji o filozofii Rasziego i innych uczonych, dotyczącej np. kobiet i niewolnictwa. Omówię rolę zabytków w kreowaniu pamięci żydowskiej. Przedstawię także założenia przyszłego projektu wideo *Co ShUM znaczy dla mnie?* dla uczniów.

3.

Foundation for Holocaust Education. Ochrona pamięci kulturowej a teatr

Avi Mizrahi, Foundation for Holocaust Education

Sztuka Kelly D. Brock *Kto zwrócił mi duszę* powstała na podstawie jej rozmów z ocalałymi, przeprowadzonych w 2008 roku. Co istotne, rozmówcami były osoby, które do tej pory niechętnie zgadzały się na udzielenie wywiadu. Mówi się, że „dzięki tej sztuce głosy ocalałych będą wybrzmiewać wiecznie”. Dzieło zostało przetłumaczone na kilka języków. Było też wystawiane przez teatry szkolne w Stanach Zjednoczonych, Polsce i Belgii.

Czytając tę sztukę, uczniowie aktywnie kultywują pamięć o ocalałych. Odgrywane role „pochłaniają” ich, w konsekwencji czego zaczynają oni poszukiwać wiadomości na temat Holokaustu w ramach tradycyjnego programu nauczania. Oprócz tego w uczniach rozwija się poczucie odpowiedzialności za zachowanie pamięci o ocalałych.

W trakcie prezentacji przewidziana jest dyskusja na temat rezultatów nauczania. Zachętą do niej będą przytoczone relacje uczniów. Opisują oni swój udział w sztuce jako „przełomowy” i wyjaśniają, jak będą „przypominać światu” o ocalałych i ich losach. Podczas naszej prezentacji powiemy także o tym, jak niniejszy projekt łączy się z innymi przedsięwzięciami, np. rewitalizacją i ochroną cmentarzy oraz innych miejsc związanych z kulturą Żydów w Polsce. Fundacja aktywnie wspiera takie projekty.

4.

Żydowska ulica w Polsce

Shlomit Steiner, Yad Vashem

Celem niniejszej prezentacji jest przedstawienie aktywności edukacyjnej, którą od 14 lat prowadzimy w międzynarodowej International School for Holocaust Studies Yad Vashem z myślą o różnych typach odbiorców z całego świata. Pierwotnym założeniem tej mobilnej placówki było przygotowywanie izraelskich licealistów do podróży do Polski. Zapoznawali się oni ze światem tętniącym życiem, który zniknął w czasie Holokaustu. Materiał został przetłumaczony na język polski i można go znaleźć na stronie: www.yadvashem.org/yv/en/education/languages/polish/lesson_plans/polish_jews.asp.

Opowiemy o zasobach ukazujących różnorodność ulicy żydowskiej w przedwojennej Polsce, podkreślając barwny krajobraz życia codziennego. Co więcej, zwrócimy uwagę na aspekty metodyczne oraz liczne, łączące się ze sobą

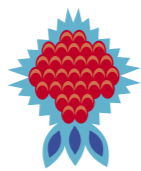
materiały źródłowe. Postawimy też pytania: Jak poruszać kwestie mitów i stereotypów? Jakie pomoce wizualne możemy zastosować, aby przybliżyć tę utraconą kulturę? Jak ożywić nieobecność? Jak nadać głos, barwę i treść ludziom, którzy zostali utrwaleni w czerni i bieli?

5.

Architektura pamięci w dawnych sztetlach w Europie Wschodniej

Natalia Romik, UCL Bartlett School of Architecture

Podczas niniejszej konferencji chciałabym opowiedzieć o moim wieloletnim zainteresowaniu praktykami architektonicznymi i artystycznymi związanymi z zagadnieniem miejskiej pustki i architektury widmowej. Tematem mojej rozprawy doktorskiej są sztetle – miasteczka w Europie Środkowo-Wschodniej, przed wojną zamieszkiwane głównie przez Żydów, dziś przez społeczności nieżydowskie. Nadrzędnym celem mojej pracy jest utworzenie bądź „odkopenie” (poprzez design i artystyczną interwencję) pamięci o dawnych architektonicznych funkcjach sztetli. W tym celu opracowałam metodę, która łączy studia urbanistyczne, historyczne i socjologiczne na temat byłych miasteczek żydowskich z praktycznym (architektonicznym i artystycznym) eksperymentem na opuszczonej architekturze, pozostałej po wymordowanej społeczności. Chciałabym sformułować metodę projektową, która odpowie na złożoność, z jaką mierzą się architekci usiłujący sprostać problemom miejskiej pustki. Będę mówić o tych problemach, odnosząc się do kilku moich projektów oraz analizując ich implikacje dla teorii i praktyki projektowania obiektów architektonicznych. Przeanalizuję JAD – eksperymentalną platformę do projektowania przestrzeni miejskich w gminach – oraz Signboard, Cloud i Nomadic Shtetl Archive – jako architektoniczne projekty, które umożliwiają poetyckie zestawienie problemów bieżącego użytkownika architektury z pytaniami o jej przeszłość.

SESJA 9

09.06.2016 (CZWARTEK) 15.15-17.45
SALA KONFERENCYJNA B (ENG)

PRACA Z LOKALNĄ SPOŁECZNOŚCIĄ W OBSZARZE ŻYDOWSKIEJ KULTURY I PAMIĘCI

Emil Majuk, Brama Grodzka – Teatr NN

„Lokalna społeczność” – czyli kto? Jakie są aspekty pracy z lokalnymi społecznościami? Jaki rodzaj relacji (pomiedzy którymi uczestnikami) należy wziąć pod uwagę podczas pracy z żydowskim dziedzictwem kulturowym? Do kogo i z jakiej przyczyny są adresowane projekty dotyczące żydowskiej historii i pamięci? Jakie kwestie społeczne poruszają realizatorzy projektów i jakie przeszkody napotykają; jaki wpływ (planowany lub nie) wywierają ich projekty? Jaka jest sprawczość lokalnych społeczności i w jaki sposób uczestniczą one w inicjatywach związanych z żydowskim dziedzictwem?

Emil Majuk urodził się w 1978 roku. Jest politologiem i kulturoznawcą. Zawodowo związany z Ośrodkiem Brama Grodzka – Teatr NN w Lublinie. Koordynator projektu *Shtetl Routes. Ślady żydowskiego dziedzictwa kulturowego w turystyce transgranicznej. Polska, Białoruś, Ukraina*. Prezes Stowarzyszenia Panorama Kultur. Redaktor publikacji: *Skrawki pamięci. Wielokulturowa przeszłość społeczności wojślawickiej; Praca z trudną pamięcią w lokalnych społecznościach. Polsko-ukraińska wymiana doświadczeń; Ślady obecności żydowskiej w regionie Lublina*. Kurator sekcji *Dziedzictwo kulturowe na Kongresie Inicjatyw Europy Wschodniej* (2014, 2015).

PREZENTACJE

1.

Pamięć, edukacja, współistnienie – metody krzewienia kultury Fundacji Pogranicze

Weronika Czyżewska-Poncyłjusz, Fundacja Pogranicze

Od 1990 roku Fundacja Pogranicze stara się wskrzeszać, kreować i dowartościować etos współistnienia ludzi bez względu na różnice kulturowe, etniczne, pokoleniowe i światopoglądowe. Ogólnym celem inicjatyw podejmowanych przez fundację jest kształtowanie nowej postawy obywatelskiej. Z jednej strony ma być ona oparta na poszanowaniu i znajomości lokalnej tradycji oraz historii, „małej ojczyzny”, z drugiej zaś powinna sprzyjać społeczeństwu otwartemu i pielęgnowaniu różnorodności. Ważnymi elementami pracy fundacji są odkrywanie i odbudowa pozostałych skrawków życia i dziedzictwa Żydów w Sejnach. Przed drugą wojną światową Żydzi stanowili tu ponad 30 procent wszystkich mieszkańców. Poprzez programy edukacyjne i artystyczne fundacja stara się chronić bogate dziedzictwo Żydów wschodnioeuropejskich i kultywować pamięć o ich tragedii. Dzięki prowadzonym w Sejnach warsztatom muzycznym powstał zespół Klezmer Band, który koncertuje w odnowionej synagodze Białej. Twórczość zespołu wpisuje się w szerszą inicjatywę ponownego nawiązania stosunków między potomkami Żydów wschodnioeuropejskich a lokalną młodzieżą.

2.

Współpraca Jewish (Litvak) Community of Lithuania ze społecznościami lokalnymi na rzecz ochrony dziedzictwa

Martynas Užpelkis, Jewish (Litvak) Community of Lithuania

W trakcie prezentacji poruszona zostanie kwestia współpracy Jewish (Litvak) Community of Lithuania (JCL) ze społecznościami lokalnymi na rzecz ochrony dziedzictwa Żydów. Prezentacja rozpocznie się od zestawienia statystyk opisujących wielkość żydowskiej populacji przed drugą wojną światową i współcześnie z liczbą obiektów dziedzictwa litewskich Żydów. Skala zadań związanych z konserwacją tego dziedzictwa przekracza możliwości takiej organizacji jak JCL. Stąd niezwykle istotne jest zaangażowanie społeczności lokalnych oraz innych interesariuszy. W dalszej części wystąpienia zaprezentowane zostaną mniej lub bardziej fortunne przypadki współpracy JCL ze społecznościami lokalnymi oraz wnioski na temat czynników sprzyjających sukcesowi.

3.

Rozświetlając widoczne. Zaangażowanie społeczne a eksploracja przestrzeni żydowskiej w Mediasz w Rumunii

Julie Dawson, Leo Baeck Institute/archiwa żydowskie i synagoga w Mediasz

Trudno przeoczyć kompleks w Mediasz, położony przy średniowiecznym murze obronnym, kilka metrów od dworca autobusowego i kolejowego, a składający się z synagogi, dziedzińca-ogrodu oraz dawnego domu rabinów. Niemniej jednak przez wiele lat budynki te były zabite deskami – niedostępne dla lokalnej społeczności, zniknęły z pamięci zbiorowej. Sytuacja zmieniła się na początku 2014 roku, kiedy to rozpoczął się projekt ratowania

i katalogowania archiwów lokalnej gminy, odkrytych w babińcu synagogi. Oprócz prac związanych z archiwizacją organizowano różne wydarzenia – od sprzątanego ogrodu przez wolontariuszy po obchody świąt żydowskich, w których uczestniczyli miejscowi oraz turyści. W niniejszej prezentacji analizuję, jak drobna inicjatywa ze skromnym budżetem i nieliczną kadrą może przyczynić się do „otwarcia” przestrzeni żydowskich dla społeczności lokalnej. Opiszę osiągnięcia z ostatnich dwóch lat i przedstawię dwa nowe projekty, których założeniem jest angażowanie publiczności do działań przez łączenie ochrony dziedzictwa żydowskiego, aktywności społecznej oraz interwencji artystycznych.

4.

Wspieranie lokalnych liderów zmian w programie Liderzy Dialogu

Zuzanna Radzik, Fundacja Forum Dialogu

Ślady dziedzictwa Żydów są widoczne w całej Polsce. Członkowie społeczności lokalnych często biorą na siebie obowiązek ochrony tych historycznych pozostałości oraz edukowania o żydowskiej przeszłości danego miasta czy wsi. Czasami lokalni aktywiści podejmują się np. ochrony żydowskiego cmentarza czy domu modlitwy. Nierzadko działają w pojedynkę, z małym lub żadnym wsparciem instytucji lokalnych. Mało tego, muszą sprostać wielu wyzwaniom o charakterze biurokratycznym, finansowym i społecznym. Uczą się sztuki negocjacji, poznają świat władzy i interesów, walczą ze stereotypami i wyjaśniają, dlaczego ich projekty są istotne dla ich społeczności lokalnych. W 2013 roku Fundacja Forum Dialogu zainaugurowała program *Liderzy Dialogu*, który łączy aktywistów pracujących u podstaw, udostępniając im forum, na którym mogą poszerzać swoją wiedzę i umiejętności przywódcze oraz wymieniać się dobrymi praktykami. Organizujemy coroczne konferencje, na których

aktywiści się spotykają, słuchają wykładów ekspertów oraz dyskutują na temat swoich planów i projektów.

5.

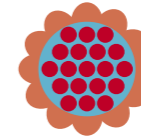
Praca z ocalałymi z Drohobycza i Borysławia nad ich unikatową kulturą i pamięcią

Daniela Mavor, Organization of Drohobycz, Boryslaw and Vicinity Survivors and Descendants

Nasza organizacja została założona przez ocalałe ofiary Holokaustu z Drohobycza i Borysławia jako forum pamięci o ich pomordowanych rodzinach. Od 2011 roku współpracujemy z ocalałymi z Holokaustu oraz ich rodzinami, aby upamiętnić ich losy i dziedzictwo żydowskich przedsiębiorców oraz pracowników sektora naftowego. Nagrano 45 wywiadów z ocalałymi. W trakcie rozmów podzielili się oni swoimi opowieściami na temat historii i tradycji rodzinnego biznesu, legendami i piosenkami oraz wspomnieniami o wydarzeniach z okresu Holokaustu.

Efektom szeroko rozpropagowanego programu kolekcjonowania książek, artefaktów i dokumentów było zgromadzenie 117 zbiorów rodzinnych, w tym rzadkich patentów technologii i metod związanych z przemysłem naftowym, rysunków autorstwa Brunona Schulza i modeli bunkrów oraz kryjówek.

Nagrania i fotografie odnalezionych obiektów umieściliśmy na naszej stronie internetowej. Dodaliśmy wyszukiwarkę, która pozwala użytkownikom na przeszukiwanie obszernej bazy danych. Podczas prezentacji przedstawimy zastosowane przez nas metody archiwizacji i udostępniania zbiorów.

SESJA 10

09.06.2016 (CZWARTEK) 15.15–17.45
CENTRUM EDUKACYJNE, SALA 2 (ENG)

ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNE - DZIEDZICTWO RÓŻNORODNOŚCI CZY BRZEMIEŃ KSENOFOBII? PROGRAMY PROMUJĄCE POSTAWY OTWARTE I RÓŻNORODNOŚĆ SPOŁECZNĄ

Yury Boychenko, Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka w Genewie, Sekcja Przeciwdziałania Dyskryminacji
Sesja przygotowana przez Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”

Dzieje stosunków diaspor żydowskich ze społecznościami, wśród których żyli Żydzi, uczą akceptacji i współżycia w różnorodności, czy raczej może stanowią obciążenie ksenofobiczną przeszłością i strachem przed Innym? Jak przeciwdziałanie antysemityzmowi łączy się z kwestiami dotyczącymi innych mniejszości? Czy istnieją jakieś ograniczenia w posługiwaniu się przykładem Żydów w związku z tym zagadnieniem? W jaki sposób działania edukacyjne w zakresie antysemityzmu wiążą się z aktualnymi problemami i konfliktami społecznymi? Jakiego rodzaju projektów i inicjatyw są podejmowane w Europie, do kogo są adresowane i czy wywierają jakiś wpływ?

Yury Boychenko – dyplomata i prawnik specjalizujący się w prawie międzynarodowym. Jest szefem Wydziału Antydyskryminacyjnego w Biurze Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka w Genewie. Pełnił też funkcję sekretarza Stałej Misji Federacji Rosyjskiej w Siedzibie ONZ. Współpracował również z innymi organizacjami międzynarodowymi w Genewie. Członek Komisji ONZ do spraw Praw Człowieka w latach 1992–2002 oraz grupy roboczej tworzącej projekt Deklaracji ONZ o Prawach Ludności Rdzennej (1995–2002). Aktywnie uczestniczy w działaniach FIFA przeciwko rasizmowi. Autor wielu artykułów na temat prawa międzynarodowego i praw człowieka, w tym praw ludności rdzennej.

PREZENTACJE

1.

Bagel Shop. Mieszanka tolerancji, nostalgii i kreatywności

Dovilė Rukaitė, Jewish (Litvak) Community of Lithuania

Bagel Shop to kampania społeczna, mająca na celu promowanie idei tolerancji i przeciwdziałanie antysemityzmowi oraz innym formom nienawiści w społeczeństwie litewskim. Jest to inicjatywa trwająca nieprzerwanie od 2013 roku, a zainicjowana przez zarząd i wolontariuszy Jewish (Litvak) Community of Lithuania. Organizatorzy *Bagel Shop* mają w planach podjęcie międzynarodowej współpracy z ekspertami, a jej celem ma być analiza globalnej kampanii przeciwko antysemityzmowi. Kampania *Bagel Shop* upowszechnia wiedzę o żydowskim wkładzie w historię i kulturę Litwy. Sprzyja dialogowi między różnymi grupami etnicznymi i aktywizuje młodych Żydów oraz innych obywateli Litwy, a tym samym podejmuje próbę rewizji wspólnej historii oraz budowania wspólnej przyszłości. Szeroko wykorzystuje w tym celu także media społecznościowe. W jej ramach organizowane są m.in. wydarzenia regionalne, popularyzujące tradycję i kulturę żydowską, spotkania przy okrągłym stole na rzecz dialogu. W lutym 2016 roku pod patronatem *Bagel Shop* powstała kawiarnia z koszernym jedzeniem w Wilnie, a otwarcie tego miejsca przyciągnęło licznych gości.

2.

Muzeum kontra stereotypy

Małgorzata Waszczuk, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

Czy Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN to odpowiednie miejsce na rozmowę o sytuacji różnych mniejszości? Jak muzeum historyczne może podejmować dyskusję

na współczesne tematy bez nadmiernego uogólniania? Czy muzeum powinno skłaniać do stawiania pytań o stereotypy dotyczące LGBTQA? Jak poruszać problem islamofobii i mowy nienawiści przeciwko uchodźcom? Chciałabym wspomnieć o tych zagadnieniach, aby przedstawić kilka dylematów związanych z projektem antydyskryminacyjnym dla dorosłych, który Muzeum POLIN prowadzi od 2013 roku. Podstawowym założeniem projektu jest przyjrzenie się podziałom „my kontra obcy”, mechanizmom powstawania stereotypów oraz różnym formom przemocy. Warsztaty, dyskusje, spotkania i wykłady dają szansę zapoznania się z szerszym kontekstem wszechobecnych uprzedzeń i stereotypów, w tym postaw antysemitycznych i ksenofobicznych.

3.

Śladami imigrantów w londyńskiej dzielnicy East End

David Rosenberg, East End Walks

Od setek lat londyński East End jest domem imigrantów. W latach 1881–1905 przybyło tu m.in. 150 tysięcy Żydów z Europy Wschodniej. Dzisiaj Żydzi stanowią mniejszość, a wśród miejscowej ludności zdecydowanie łatwiej spotkać muzułmanów. Walka klasy robotniczej o lepsze jutro w Londynie rozpoczęła się właśnie tutaj. Od lat 80. XIX wieku do lat 30. XX wieku Żydzi tworzyli związki zawodowe, spierali się z zarządcami slumsów, prowadzili kampanie na rzecz opieki zdrowotnej i walczyli z faszyzmem. Społeczności z East End nie zawsze żyły ze sobą w zgodzie. Potrafiły jednak zjednoczyć się w historycznej bitwie o Cable Street, kiedy to Żydzi wraz z innymi mieszkańcami dzielnicy wystąpili przeciwko faszystom maszerującym przez żydowskie ulice. Jako przewodnik od 2007 roku opowiadam Żydom oraz członkom innych grup etnicznych i wyznawcom innych religii o historii dzielnicy East End, w której losy Żydów przeplatają się z losami pozostałych imigrantów. Podkreślam rolę Żydów w walkach

progresywnym i staram się ukazać analogie do współczesności, zwłaszcza w kontekście rasizmu. W swojej prezentacji opowiem, jak te wycieczki przyczyniają się do krzewienia pamięci o diasporze żydowskiej w Londynie i jak praca związana z dziedzictwem wpływa na zaangażowanie Żydów w życie wielokulturowego Londynu oraz postrzeganie Żydów przez pozostałych mieszkańców/imigrantów.

4.

Żydowska muzyka na festiwalach jako metoda budowania społeczeństwa „różnorodnego kulturowo”

Jessica Roda, Concordia University

Konflikt izraelsko-palestyński w znacznym stopniu skomplikował stosunki międzyreligijne i międzyetniczne na całym świecie. Różne kraje prowadzą politykę zachęcającą sektor kultury do wspierania dialogu międzykulturowego i łagodzenia napięć między społecznościami. Kilka festiwali skierowanych do szerszej publiczności, zestawiających projekty muzyczne ze świata Żydów, chrześcijan i muzułmanów, uznaje się dziś za przestrzenie łagodzenia napięć społecznych, religijnych i etnicznych. Wydarzenia te służą kreowaniu dyskursu „wspólnego życia”, różnorodności kulturowej oraz interkulturowości, a przedstawienia żydowskie, zwłaszcza sefardyjskie, zajmują w nich miejsce szczególne. Można zadać kilka pytań na temat narzędzi stosowanych przez organizatorów i artystów. Jak „wystawianie interkulturowości”, a zwłaszcza „sefardyjskości”, jest konstruowane i realizowane przez muzykę i występy? Jakie znaczenie dla społeczeństw, które definiują siebie jako świeckie, ma prezentowanie w przestrzeniach publicznych repertuarów o tematyce religijnej? Jak takie wydarzenia wpływają na jednostki i społeczności, które doświadczyły antysemityzmu bądź ksenofobii? Aby zbadać rolę i znaczenie tożsamości żydowskiej na scenie w doświadczeniu międzyetnicznym i międzyreligijnym,

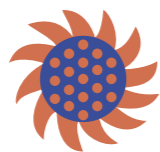
skupię się na analizie imprezy Festival de Musique Sacrée de Paris. Omówię opracowane przez organizatorów, inwestorów i wykonawców strategię społeczne i artystyczne, które służą kreowaniu doświadczenia różnorodności kulturowej i walce z uprzedzeniami.

5.

Obrazy pamięci „wysiedlonej” bądź pamięć o wysiedlonych. Przedstawianie grobów i macew w sztuce współczesnej

Tehila Sade, Ben Gurion University of the Negev

W niniejszym wystąpieniu omówię aspekty pamięci i wysiedlenia, odwołując się do prac współczesnych, które przedstawiają groby i macewy. Opowiem również, jak takie prace stymulują przemyślenia na temat pustki, wysiedlenia, traumy oraz wypartej pamięci. Kwestie te przedyskutuję na przykładzie dwóch projektów. Pierwszy, *Macewy codziennego użytku*, autorstwa polskiego artysty Łukasza Baksika, dokumentuje macewy, które zostały zrabowane z żydowskich cmentarzy w Polsce i użyte do innych celów. Drugi to seria fotografii grobów muzułmańskich wykonanych w Akce przez izraelskiego artystę Simchę Shirmana. Pomimo braku wizualnego czy formalnego podobieństwa między tymi dwoma projektami można dostrzec pewne powiązania. Obydwa projekty odnoszą się do grobu jako miejsca pamięci. Owa pamięć przenika do wspólnej świadomości współczesnych zjawisk, takich jak migracje, diaspora czy narodowość. Artyści nie tylko odnoszą się do sposobów budowania pamięci, polityki tożsamościowej i wiedzy historycznej za pośrednictwem sztuki współczesnej, lecz także porzucają dekonstrukcję przeszłych narracji na rzecz opracowywania politycznych oraz ideologicznych alternatyw.

SESJA 11

09.06.2016 (CZWARTEK) 15.15-17.45
SALA KONFERENCYJNA A (PL/ENG)

DZIAŁANIA ARTYSTYCZNE JAKO FORMA PAMIĘCI I KATALIZATOR PRZEMIAN SPOŁECZNYCH

Prof. Erica Lehrer, Concordia University

W jaki sposób działania artystyczne mogą stać się formą pamięci i katalizatorem przemian społecznych? Jakie rodzaje projektów i działań w obszarze kultury żydowskiej zostały już zrealizowane w Europie? Jaki wywarły wpływ, na jakie przeszkody napotykały? Zamierzamy skupić się na przykładach najlepszych inicjatyw: obejmujących lokalne społeczności i angażujących je, cechujących się podejściem partycypacyjnym, odnoszących się do problemów społecznych i publicznych debat, nawet na kontrowersyjne tematy. Jak można ożywić pamięć wspólnotową lub ją zbudować za pomocą interwencji artystycznej?

Prof. Erica Lehrer jest profesorem nadzwyczajnym na Wydziale Historii i Wydziale Socjologii i Antropologii na Concordia University w Montrealu. Oprócz tego pełni funkcję Canada Research Chair na Museum and Heritage Studies. Autorka *Jewish Poland Revisited. Heritage Tourism in Unquiet Places* i redaktorka *Lucky Jews*; (wraz z Shelley Ruth Butler) *Curatorial Dreams. Critics Imagine Exhibitions*; (wraz z Michaelem Mengiem) *Jewish Space in Contemporary Poland*; (wraz z Cynthią Milton i Monicą Patterson) *Curating Difficult Knowledge. Violent Pasts in Public Places*.

PREZENTACJE

1.

Gdzie jest obóz? Interwencja oparta na sztuce i badanie dawnego obozu koncentracyjnego Kraków-Płaszów

Dr hab. Roma Sendyka, Uniwersytet Jagielloński

Gdzie jest obóz? to akcja skierowana do mieszkańców Krakowa, która ma na celu pogłębienie i poszerzenie wiedzy na temat dawnego obozu koncentracyjnego w Płaszowie. Członkowie Kolektywu Kuratorskiego Ośrodka Badań nad Kulturami Pamięci, we współpracy z instytucjami publicznymi Krakowa, zaproponowali serię wystaw i akcji na świeżym powietrzu na temat historii Płaszowa. Program oparty jest na komunikacji przez sztukę (poezję, teatr i akcje uliczne). Działania obejmowały: wystawę fotografii, rozdawanie zdjęć w autobusach przejeżdżających nieopodal obozu, instalację akustyczną, wystawę projektów ponownego zagospodarowania przestrzeni i – na koniec – malowanie muralu obok dużego centrum handlowego. Wszystkie punkty programu zrealizowano w kwietniu, w ciągu dwóch dni, podczas corocznej akcji *Pamiętaj z nami*, którą organizuje Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. Działania zostały udokumentowane w różnych mediach. Przedstawiciele kolektywu chcą podsumować akcję. Podejmą się krytycznej analizy przydatności metod *art-based research* w przekazywaniu współczesnym Polakom trudnego dziedzictwa i żydowskiej historii.

2.

B'Seder – medium społecznościowe dla Polaków i Żydów

Ian Wojtowicz, artysta

B'Seder to nowy medialny projekt artystyczny, który wykorzystuje antyczną technikę pałacu pamięci, aby kierować interpersonalnymi występami, opartymi na

opowiadaniu historii na temat Polski oraz jej żydowskiej przeszłości i przyszłości. Pani Ewa Hoffman, historyczka, pisze: „historia stosunków polsko-żydowskich jest... polem bitwy kilku pamięci zbiorowych, z których każda jest moralnie słuszna i nacechowana... zaciekłością”. Te różne wersje historii pozostają do dziś źródłem napięć między Polakami a Żydami. W przeciwieństwie do relacji niemiecko-żydowskich, gdzie „moralne zasługi i przewinienia były całkowicie jasne”, przeszłość (i teraźniejszość) Polski jest zdecydowanie bardziej skomplikowana. *B'Seder* to mediator między dwoma społecznościami. W projekcie wykorzystano fotografie przedstawiające sprzeczne narracje historyczne w formie wizualnego systemu pamięciowego – fotomontażu pustego pomieszczenia, w którym stopniowo gromadzą się przedmioty, podczas gdy projekt przemieszcza się wśród publiczności. Celem pracy jest nadanie spójnej struktury zebranych narracjom.

3.

Muzeum historyczne jako ośrodek pracy twórczej

Agnieszka Pindera, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

Od wiosny 2014 roku w Muzeum POLIN prowadzony jest program rezydencji artystycznych. 17 artystów z różnych krajów zrealizowało 13 projektów odnoszących się do tematu żydowskiego dziedzictwa we współczesnej Warszawie. Kategorie obecności, braku i śladów zdają się najtrafniej opisywać charakter poszczególnych działań. W moim wystąpieniu skupię się na projekcie *The Cut*. Przez jego pryzmat opiszę przyjęte strategie oraz trudności, jakie napotkali artyści oraz organizatorzy projektu. We wrześniu 2015 roku Aslı Çavuşoğlu, Małgorzata Kuciewicz i Simone De Iacobis (CENTRALA) prowadzili odkrywkę archeologiczną przy ulicy Karmelickiej 2B w Warszawie. Działania podjęto w miejscu, gdzie w latach 1769–1944 stał szpital ewangelicki, a dziś znajdują

się domy mieszkalne projektu Bohdana Lacherta (1948), które usytuowano na nasypach z gruzów getta. Osiedle stanowi zatem jeden z landmarków narracji odbudowy Warszawy. Otwierając powojenny nasyp, artyści wystawili na widok publiczny skrywane w nim resztki przeszłości (fragmenty cegieł, kafli i domowej porcelany). Twórcy dotykali tematów związanych z tworzeniem narodowych narracji, a także z prawem własności do (urbanistycznego) dziedzictwa Warszawy. Chcieli tym samym zainicjować dialog społeczny z mieszkańcami miasta i osiedla Muranów na temat sił niszczących i kształtujących Warszawę.

4.

Teatr społecznościowy w Pilźnie

Adam Gąsecki, Drama Way Foundation

Idea projektu zrodziła się, kiedy w Pilźnie natrafiono na niezwykle znalezisko: jedna z mieszanek odnalazła na strychu zbiór 32 rysunków szkolnych, podpisanych przez dziesięcioletniego chłopca, Mechela Zweiga. Autor został zamordowany w obozie zagłady w Bełżcu. Z odkryciem rysunków jego imię wróciło do Pilzna. Miasto przygotowywało się w tym czasie do obchodów 660-lecia lokacji, a jednym z punktów programu rocznicowego miało być otwarcie Muzeum Regionalnego. Prace Mechela Zweiga nie zostały jednak włączone do ekspozycji muzealnej. To skłoniło mnie do zrealizowania międzygeneracyjnego projektu teatralnego, osnutego wokół lokalnych historii. Jedną z nich dotyczy właśnie Mechela. Projekt skupia się nie tyle na dziedzictwie żydowskim, ile na opowieści o Mechelu, reprezentatywnej dla przedwojennej społeczności Żydów z Pilzna. Projekt został zrealizowany zgodnie z metodyką teatru społecznościowego, co oznacza, że jego uczestnicy – miejscowi – przyjmują na siebie maksimum odpowiedzialności za proces twórczy. W ten sposób mogą się identyfikować z rezultatem projektu oraz przygotować do dyskusji z publicznością.

5.

Przestrzeń słuchowiska *Kryjówka* autorstwa Pawła Passiniego oraz inne przedstawienia

Patrycja Dołowy, UrbanStorytelling, Polskie Stowarzyszenie Dziennikarzy Naukowych, Fundacja MaMa

Kryjówka to słuchowisko oparte na opowiadaniu historii. Metoda wymaga głębokiego i aktywnego wsłuchiwania się w różne głosy i historie osób, z którymi przeprowadzono wywiady. Podczas słuchania trzeba być wrażliwym na różnorodność języka. Zakładamy, że ludzie są silnie związani z przestrzenią, w której żyją i działają. Przedstawienie jest prezentowane w taki sposób, aby publiczność poczuła, że znajduje się w prawdziwej kryjówce. By opuścić kryjówkę, w której przebywa każdy Polak (chodzi o znajomość konsekwencji Holokaustu i losów jego ofiar), należy wykazać się samoświadomością. Przedstawienie nie ma jasnego zakończenia, a wieczór opowieści jest otwarty. Po każdym przedstawieniu ludzie dzielą się własnymi historiami. Dzięki temu nasz zbiór świadectw się rozrasta.

Podczas wystąpienia opowiem o moim dziedzictwie, sztuce i metodzie pracy z tekstami i świadectwami w kontekście przybierających na sile antagonizmów i przejawów przemocy we współczesnej Polsce i Europie. Chciałabym utrwalić praktykę głębokiego i aktywnego słuchania jako strategię zapobiegania przemocy.

WARSZTATY I WIZYTY STUDYJNE

WARSZTAT 1
09.06.2016 (CZWARTEK) 15.15-17.45
CENTRUM EDUKACYJNE, SALA 1 (ENG)
(OBOWIĄZUJE REZERWACJA)

**EWALUACJA W PROCESIE AUDIENCE
DEVELOPMENT**

Agata Etmanowicz, Fundacja Impact

Ewaluacja? Często wzdrygamy się na samo to słowo. Zazwyczaj kojarzy się z podglądaniem, potencjalnie negatywną oceną czy z przykrym obowiązkiem raportowania. Spróbujemy nieco odczarować ewaluację. Przyjrzymy się jej roli w procesie pracy zgodnie z koncepcją *audience development*. Pokażemy, dlaczego i w jakich sytuacjach jest ona pożyteczna. Udowodnimy, że może być angażująca (zarówno pracowników instytucji, jak i publiczność), kreatywna i stać się okazją do dobrej zabawy! Będzie warsztatowo: zaplanujemy i przetestujemy nowe rozwiązania.

Agata Etmanowicz jest wiceprezeską Fundacji Impact. Szkoli, konsultuje i wspiera procesy rozwoju instytucji oraz organizacji kultury, przyczyniając się do budowania publiczności dla sztuki i nie tylko. Współpracuje z organizacjami kultury w Polsce i za granicą. Ma wieloletnie doświadczenie w pracy nad projektami unijnymi, m.in. *Kultura 2000*, *Kultura* (2007-2013), *Europa dla Obywateli*. Była przedstawicielką Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Komitecie do spraw Kultury Rady UE (2004-2006), brała też udział w pracach Grupy Roboczej do spraw Audiowizualnych Rady UE (2005). Ekspertka MKiDN w Grupie Roboczej do spraw Maksymalnego Wykorzystania Potencjału Przemysłów Kultury i Przedsiębiorstw Kreatywnych. Obecnie związana z Fabryką Sztuki w Łodzi, współtworzy Art_Inkubator oraz projekt *Engine Room Europe*, a także ogólnoeuropejską kampanię *we are more*, prowadzoną przez Culture Action Europe w strategicznym partnerstwie z European Cultural Foundation.

WARSZTAT 2
09.06.2016 (CZWARTEK) 15.15-17.45
CENTRUM EDUKACYJNE, SALA 3 (ENG)

**MOŻLIWOŚCI TWORZENIA SIECI KONTAKTÓW
I WSPÓŁPRACY. JEWROPE - SIEĆ ŻYDOWSKICH
MIEJSC, PROGRAMÓW I ARTYSTÓW**

András Borgula, KIBIC Alliance of Hungarian
Jewish NGOs

Warsztat jest odpowiedzią na zgłaszaną potrzebę utworzenia sieci kontaktów i współpracy, która połączyłaby artystów, miejsca i programy związane z tematyką żydowską w Europie, oraz opracowania narzędzia, które umożliwiłoby konsultowanie się ze sobą oraz prezentowanie programów i inicjatyw. Warsztat ten stanie się inkubatorem europejskiej witryny internetowej lub sieci, która połączyłaby wszystkie te miejsca, twórców programów oraz artystów. Omówimy ewentualne udostępnienie sieci szerszej publiczności. Za punkt wyjścia posłuży przykład węgierskiej strony internetowej: www.akibic.hu.

András Borgula jest dyrektorem artystycznym (węgiersko-żydowskiego) Teatru Golem. Urodził się i wychował na Węgrzech w rodzinie świeckiej - do 13. roku życia nie wiedział, że jest Żydem. Po ukończeniu szkoły średniej wyemigrował do Izraela, gdzie służył w wojsku i studiował reżyserię teatralną na University of Tel Aviv. W 2003 roku wrócił na Węgry, gdzie założył Teatr Golem. W 2013 roku został wyróżniony nagrodą w kategorii Najlepsza Komedia na Hungarian Humour Festival. Jest także liderem zespołu odpowiadającego za program żydowskiego festiwalu Judafest. Przewodniczy Limmud Hungary. Pełni funkcję prezesa KIBIC Alliance of Hungarian Jewish NGOs. Prowadzi autorską audycję radiową i jest regularnym gościem węgierskiej stacji telewizyjnej ATV. Udziela się jako wolontariusz w Weekly Portion - organizacji charytatywnej rozdającej żywność bezdomnym i biednym.

WIZYTA STUDYJNA 1
10.06.2016 (PIĄTEK) 15.30-17.00
MIEJSCE SPOTKANIA: CENTRUM EDUKACYJNE,
SALA 3 (PL/ENG)
(WYMAGANA REZERWACJA)

**ZWIEDZANIE ULIC WARSZAWY
Z PLATFORMĄ MULTIMEDIALNĄ
ŻYDOWSKA WARSZAWA**

Edukatorzy Muzeum Historii
Żydów Polskich POLIN

Uzbrojeni w telefony komórkowe lub tablety ruszymy na ulice stolicy. Poprowadzi nas wirtualna platforma multimedialna *Żydowska Warszawa*. Sami odkryjemy i ustalimy szlak, którym chcemy podążyć. W pewnych punktach spotkamy edukatorów Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, którzy zabiorą nas do czasów przedwojennych.

Jagna Kofta, Zofia Mioduszewska, Aleksandra Karkowska oraz **Jan Grądzki** to doświadczeni edukatorzy, przewodnicy i specjaliści w zakresie historii żydowskiej. Pracują w Muzeum POLIN z grupami dzieci, młodzieży i dorosłych wszystkich narodowości. Są autorami wielu warsztatów i materiałów edukacyjnych. Będzie nam towarzyszyć także Beata Chomałowska - publicystka, pisarka, dziennikarka i współzałożycielka Stowarzyszenia Inicjatyw Społeczno-Kulturalnych Stacja Muranów, współtwórczyni platformy multimedialnej *Żydowska Warszawa*.

WIZYTA STUDYJNA 2
10.06.2016 (PIĄTEK) 15.30-17.00
MIEJSCE SPOTKANIA: PARKING MUZEUM HISTORII
ŻYDÓW POLSKICH POLIN, OD UL. ANIELEWICZA
(PL/ENG)
(WYMAGANA REZERWACJA)

**WIZYTA STUDYJNA NA WARSZAWSKIM
CMENTARZU ŻYDOWSKIM NA BRÓDNIE**

Remigiusz Sosnowski, Kierownik cmentarza
żydowskiego na Bródnie w Warszawie

Wizyta studyjna na cmentarzu żydowskim na Bródnie pozwoli zapoznać się z historią renowacji tej nekropolii, z jej problemami i charakterystyką. Porozmawiamy o zagadnieniach związanych z konserwacją żydowskich cmentarzy w Polsce, dokumentacją macew i prawem żydowskim oraz o tradycjach kojarzonych z cmentarzami.

Remigiusz Sosnowski - kierownik cmentarza żydowskiego na Bródnie w Warszawie. Współzałożyciel Fundacji Dokumentacji Cmentarzy Żydowskich i współtwórca internetowych baz danych dokumentujących ponad 100 tysięcy macew na 96 cmentarzach. Edukator specjalizujący się w dziedzinie tradycji i historii żydowskiej, brał udział w wielu projektach edukacyjnych, skierowanych do młodzieży i dorosłych, także do więźniów. Organizator kilku akcji sprzątania cmentarzy żydowskich. Absolwent Instytutu Stosunków Międzynarodowych na Uniwersytecie Warszawskim. Autor książki *Polityka imigracyjna Izraela*.

WIZYTA STUDYJNA 3
10.06.2016 (PIĄTEK) 15.30-17.00
MIEJSCE SPOTKANIA: PARKING MUZEUM HISTORII
ŻYDÓW POLSKICH POLIN, OD UL. ANIELEWICZA
(PL/ENG)
(WYMAGANA REZERWACJA)

WYKOPMY RASIZM ZE STADIONÓW
Zespół Stowarzyszenia „Nigdy Więcej”

Odwiedzimy lokalny stadion piłkarski, który jest silnie związany z wielokulturową historią polskiego futbolu. Będziemy dyskutować o wyzwaniach, jakie stawiają przed nami antysemityzm, ksenofobia i rasizm, zauważalne w środowisku kibiców piłki nożnej w Europie Środkowo-Wschodniej. Omówimy działalność Stowarzyszenia „Nigdy Więcej”, które od 1996 roku prowadzi kampanię *Wykopmy rasizm ze stadionów*.

Stowarzyszenie „Nigdy Więcej” to aktywna polska organizacja antyrasistowska. Jego misją jest promowanie zrozumienia międzykulturowego i rozwój demokratycznego społeczeństwa obywatelskiego w Polsce oraz w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Stowarzyszenie zajmuje się przede wszystkim edukacją na rzecz zwalczania uprzedzeń rasowych i etnicznych wśród młodzieży.

ORGANIZATORZY
I KONSULTANCI

ZESPÓŁ ORGANIZACYJNY

Prof. Barbara Kirshenblatt-Gimblett – opieka naukowa
Dr Małgorzata Owczarska, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN – koordynacja projektu ze strony polskiej
Melanie Świącicki, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN – wsparcie organizacyjne
Łucja Koch, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN – konsultacja
Karol Kwiatkowski, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN – promocja
Kristine Bjørndal, Center for Studies of the Holocaust and Religious Minorities – koordynacja projektu ze strony norweskiej

KONSULTANCI I WSPÓŁTWÓRCY PROGRAMU

Lena Bielska, Fundacja HerStory (Polska)
Stein Bjørnbekk, Center for Studies of the Holocaust and Religious Minorities (Norwegia)
András Borgula, Teatr Golem, KIBIC Alliance of Hungarian Jewish NGO's (Węgry)
Claudia de Santos Borreguero, Cultural Heritage and Tourism Department of the Town Hall of Segovia (Hiszpania)
Ewa Chomicka, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN (Polska)
Iván Fernández Cebreiro, Cultural Heritage and Tourism Department of the Town Hall of Segovia (Hiszpania)
Dr Kamila Dąbrowska, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN (Polska)
Matte Green, Jewish Culture Festival of Trondheim (Norwegia)
Pavol Hudák, Bardejov Jewish Preservation Committee (Słowacja)

Peter Hudák, Bardejov Jewish Preservation Committee (Słowacja)
Kamila Jasiak, Muzeum Okręgowe w Tarnowie, Komitet Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego w Tarnowie (Polska)
Natalja Jupatova, Urząd Miasta Rēzekne, projekt odbudowy Zielonej Synagogi w Rēzekne (Łotwa)
Bente Kahan, Fundacja Bente Kahan (Polska)
Monika Krawczyk, Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego w Polsce (Polska)
Joanna Król, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN (Polska)
Aina Loseviča, Museum of Regional Studies w Lucynie, projekt odbudowy Wielkiej Synagogi (Łotwa)
Dr Rafał Pankowski, Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”, wykładowca Collegium Civitas (Polska)
Indrė Rutkauskaitė, Jewish Community of Lithuania (Litwa)
Ana Umbelino, Portuguese Network of Jewish Quarters Association, Portuguese Network of Jewish Quarters (Portugalia)
Mindaugas Veliulis, Samorząd Okręgowy w Pakruojis, projekt rekonstrukcji synagogi w Pakruojis (Litwa)
Nárcisz Vida, Zachor Foundation for Social Remembrance (Węgry)
Linás Vinickas, Joniškis History and Culture Museum, odbudowa Czerwonej Synagogi w Joniškis (Litwa)
Katarzyna Zabratańska, Fundacja HerStory (Polska)